

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POLITOLOGIE A EVROPSKÝCH STUDIÍ

Marek Meisner

**Vliv Evropské unie na postavení sexuálních menšin.
Případové studie Německa, Itálie, Polska a České republiky.**

Bakalářská práce

Vedoucí práce
Mgr. Markéta Zapletalová, Ph.D.

OLOMOUC 2017

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedené literatury.

V Olomouci dne 2. 5. 2017

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Markétě Zapletalové za cenné rady, odborné připomínky a trpělivost při vedení této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Teorie evropeizace	10
2. Evropská politika, institucionální aktéři EU a procesy.....	15
2. 1 Sociální politika	15
2.2 Evropská komise	16
2. 3 Evropský parlament	20
2. 4 Rada Evropské unie.....	22
3. Evropská unie a politika LGBT: Prvky vertikální a horizontální evropeizace.....	24
3.1 Vývoj evropské politiky LGBT	24
3.2 LGBT a přístupová jednání	29
3.3 Same-sex unions a volný pohyb osob	31
3.4 Evropské soudy	34
Případové studie: Německa, Itálie, Polska a České republiky.....	40
4.1 Německo	40
4.2 Itálie.....	42
4.3 Polsko.....	44
4. 2 Česká republika.....	48
Závěr	52
Literatura.....	56
Abstrakt.....	65

Úvod

1. srpna 2003 vstoupil v Arménii v platnost nový trestní zákoník. Poslední člen Rady Evropy tak zrušil nezákonnost souhlasného sexuálního styku mezi dvěma dospělými osobami stejného pohlaví. Po 1 500 letech žádná evropská země nekriminalizuje stejnopohlavní styk. Státy Evropské unie se začaly řadit k modelu homonacionalismu, podle něhož státy posuzují vyspělost a modernizaci ostatních zemí na základě jejich postoje k sexuálním menšinám. Naopak od roku 2012 Rusko rozvíjí koncept „sexuální suverenity národa“. V roce 2013 podepsal ruský prezident Vladimir Putin zákon zakazující homosexuální propagandu. Tím začalo Rusko nabízet alternativní kulturní a politický model podporující tradiční hodnoty včetně silného důrazu na heterosexuální. Otázka sexuální orientace se stala symbolem boje mezi ruským modelem a modelem vedeným Evropskou unií a Západem. Nejviditelnějším se souboj mezi zmíněnými modely stal při podpisu ukrajinské asociační dohody s EU v roce 2013. V ulicích Kyjeva se objevovaly slogany hlásající: „*Asociace s Evropskou unií znamená stejnopohlavní manželství.*“ Ruský politik Alexej Puškov se vyjádřil, že podpisem asociační dohody nahradí pochody hrdosti průvody na Vítězný den a že se rozšíří sféra vlivu tak zvané gay kultury, která se stala oficiální politikou Evropské unie. Jak je vidět, práva sexuálních menšin se stala pro EU důležitým symbolem evropanství.

Tato bakalářská práce se bude zabývat vlivem Evropské unie na postavení sexuálních menšin (LGBT komunity) ve vybraných členských státech, a sice v Německu, Itálii, České republice a Polsku. Práce je vystavěna na základě teorie evropeizace a bude zkoumat jak evropskou strukturu vládnutí, tak jednotlivé projevy evropské politiky na národní úrovni. Časově je práce ohraničena počátkem 80. let, kdy se problematika gayů a leseb dostala do debat v evropských institucích, až po současnost. Jedná se o více případovou studii používající metodu analýzy i deskripce založené na identifikaci důležitých faktů a jejich analýze v rámci teorie evropeizace.

Hlavním cílem práce je analýza evropské politiky týkající se sexuálních menšin, institucionálního zázemí, jež Evropská unie vytváří v dané oblasti a dopadů procesů evropeizace ve vybraných členských státech. Sekundárním cílem je podat ucelenější náhled dané problematiky, která v českém, ale i zahraničním prostředí chybí. Práce bude hledat odpověď na výzkumnou otázku, a sice: *Jaký vliv má Evropská unie na postavení sexuálních menšin v členských státech?* Pro lepší uchopení vybrané problematiky je v každé kapitole položena jedna doplňující otázka. *Jaké institucionální zázemí vytváří*

Evropská unie v oblasti LGBT? Jaký typ evropeizace lze v oblasti sexuálních menšin považovat za převládající? Jaké jsou dopady evropeizace politiky sexuálních menšin ve vybraných členských státech? Téma si vyžaduje pozornost, jelikož se problematika sexuálních menšin v evropské kontextu, na rozdíl od práv jiných, například etnických menšin, setkává na akademické půdě s výrazně menším zájmem.

Nejprve je nutné si identifikovat některé pojmy, které budou v práci použity. Ve spojení s problematikou sexuálních menšin je používána spousta různých akronymů, jako LGBT, LGBTI, LGBTQ, LGBTQ+. V práci bude primárně pracováno s pojmem LGBT. Ten je ve společnosti nejvíce využíváný a také s ním pracuje většina citovaných autorů. Zahrnuje skupinu gayů, leseb, bisexuálů a transsexuálů. Gay je označení pro muže sexuálně nebo emočně přitahovaného jinými muži. V rozšířeném pojetí může tento termín zahrnovat i lesby, méně často také bisexuály. Velká část komunity však s širším pojetím nesouhlasí. Pojem lesba označuje ženu, sexuálně či emočně přitahovanou jinými ženami. Za bisexuála se považuje člověk sexuálně nebo emočně přitahován více než jedním pohlavím. Transsexuálové jsou osoby identifikující se a toužící permanentně žít v roli opačného pohlaví, než se kterým se narodily. V otázce sexuálních menšin by bylo lepší pracovat s pojmem LGB, jelikož transsexuální skupina zasahuje nejen do sexuality, ale i do oblasti genderu. Evropská komise od roku 2013 pracuje s pojmem LGBTI a k již zmíněným kategoriím přidává navíc skupinu intersexuálů. Intersexuálové se rodí s fyzickými, hormonálními a genetickými rysy, které buď nejsou plně ženské či mužské, nebo jsou kombinací obou. Problematika intersexuálu je stejně jako transsexuálů více spojená genderem. Postavení a právům těchto dvou skupin se proto bude práce věnovat pouze okrajově.

Bakalářská práce obsahuje čtyři kapitoly, dále dělené na podkapitoly. První kapitola si klade za cíl představit teoretický rámec evropeizace. Evropeizace je pro účely práce definována jako budování evropské struktury vládnutí a vliv Evropy a Evropské unie na členské státy. Dále vysvětluje procesy vertikální evropeizace top-down, bottom-up a principy horizontální evropeizace. Tato část se také stručně věnuje lobbingu ze strany zájmových skupin, důležitému pro rozvoj evropské úrovně a silně ovlivňujícímu přijímanou legislativu vztahující se k právům sexuálních menšin.

Druhá kapitola analyzuje evropskou úroveň vládnutí a má nalézt odpověď na otázku: *Jaké institucionální zázemí vytváří Evropská unie v oblasti LGBT?* Nejprve je popsána evropská sociální politika se zaměřením na politiku boje proti diskriminaci, která nejvíce působí na oblast sexuálních menšin. Druhá část se věnuje vlastní analýze vztahů

jednotlivých institucí Evropské unie k otázkám sexuálních menšin a vlivu zájmových skupin.

Třetí kapitola se zaměřuje na jednotlivé prvky vertikální a horizontální evropeizace a měla by zhodnotit, *jaký typ evropeizace lze v oblasti sexuálních menšin považovat za převládající?* První a druhá podkapitola se věnuje prvkům vertikální evropeizace. Nejprve je popsán vývoj legislativy EU, která měla nebo stále má dopad na evropskou LGBT komunitu žijící v Unii. Dále analyzuje vliv přístupových jednání na prosazování práv sexuálních menšin v kandidátských zemích. Třetí podkapitola identifikuje působení Evropy na stejnopohlavní partnerství a problémy spojené s těmito svazky v kontextu volného pohybu osob. Zde se jedná o prvek horizontální evropeizace. Jako poslední jsou představeny nejdůležitější případy evropských soudů spojené s LGBT komunitou. Protože jsou rozsudky pravomocné pro členské státy, můžeme je charakterizovat jako prvky vertikální evropeizace. Jelikož je zde zahrnut i Evropský soud pro lidská práva, který není institucí Evropské unie, dá se tato část považovat za průsečík vertikální a horizontální evropeizace.

Poslední kapitola práce má za úkol zjistit, *jaké jsou dopady evropeizace politiky sexuálních menšin ve vybraných členských státech?* Je vystavěna formou čtyř případových studií členských států, a sice Německa, Itálie, České republiky a Polska. V jednotlivých státech je zkoumáno přijetí či nepřijetí některé z legislativních úprav stejnopohlavního partnerství. Dále budeme sledovat implementaci směrnice 2000/78/EC, která stanovuje obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. Státy jsou vybrány podle dvou kritérií, a sice délky členství v EU. Německo a Itálie jsou zakládající státy, u příkladu Polska a České republiky se jedná o postkomunistické státy, jež přistoupily k Unii v roce 2004. Každá skupina je také rozdělena podle jejich sociopolitického postoje k sexuálním menšinám na stát liberální považovaný za konzervativní.

Teoretická část práce se opírá o publikace odborníků na teorii evropeizace. Jako základní zdroj posloužil sborník *The Politics of Europeanization* od Kevina Feathersona a Claudia M. Radaelliho. V první části knihy zveřejnil svůj příspěvek Kevin Featherstone zaměřující se na vývoj samotné teorie. Claudio M. Radaelli se poté věnuje vertikální evropeizaci a Tanja A. Börzel konceptu „*Goodnes of fit*“ a dopadu evropeizace na členské státy. Další díla rozšiřují informace o jednotlivé aspektech teorie. Jelikož není evropeizace ucelenou teorií, autoři se postupně doplňují a upřesňují teoretický rámec evropeizace.

Otázka sexuální orientace v kontextu Evropské unie je v České republice zcela opomíjeným tématem, což se odráží v nedostatečném množství požadované literatury. V práci je proto nutné vycházet z knih a článků zahraničních autorů. I zde vyvstává problém nalézt zdroje z oboru evropských studií a je nutné čerpat i z dalších vědeckých disciplín, převážně z oblasti práva. Nejprínosnějším dílem pro účely této práce můžeme označit *Anti-discrimination Law and the European Union* od Marka Bella. Kniha podává komplexní představu o antidiskriminační politice Evropské unie a v kapitole o diskriminaci na základě sexuální orientace obsahuje užitečná fakta. Jelikož se jedná o právní publikaci, není použita požadovaná teorie ani terminologie. Z oblasti práva vychází i Kees Waaldijk věnující se v článku *Great diversity and some equality: non-marital legal family formats for same-sex couples in Europe* legislativě EU spojené s diskriminací sexuálních menšin. Autor se zabývá deskripcí jednotlivých soudních rozsudků a analýzu jejich vlivu na evropskou legislativu. Bývalý evropský poslanec Joke Swiebel v článku *Lesbian, gay, bisexual and transgender human rights: the search for an international strategy*, zachycuje vývoj evropské politiky spojené s LGBT komunitou, avšak za použití teorie sociálních hnutí.

Můžeme nalézt i autory aplikující teorii evropeizace, ti se však věnují pouze jednotlivým aspektům spojujícím oblast LGBT a EU. Phillip M. Ayoub se zabývá evropskými transnacionálními sítěmi LGBT organizací, Kelly Kollman stejnopohlavním partnerstvím v západoevropských zemích. Pro účely případových studií byl signifikantní její článek *European Institutions, transnational networks and national same sex union policy: when soft law hits harder*. Autorka využívá teorii evropeizace k objasnění přijetí registrovaného partnerství v Německu. Za stejně podstatné můžeme považovat příspěvky Conora O'Dwyera. Ten aplikuje teorii evropeizace na vliv sexuálních menšin v Polsku. Jedná se bohužel o případové studie pokrývající pouze jeden vybraný stát.

Literatura je dále rozšířena o zdroje z webových stránek Mezinárodní asociace gayů a leseb, monitorující situaci LGBTI komunity v EU a Evropě obecně na stránkách ILGA-Europe.com. Také vydává každoroční zprávy o situaci práv LGBTI osob *ILGA-Europe Annual Review of the Human Rights Situation of LGBTI People in Europe*, bohužel popisující předešlý rok. Nejnovější informace z roku 2017 tak musely být dohledány na stránkách *lgbt-ep.eu* Evropské parlamentní meziskupiny pro LGBT práva, která zveřejňuje zprávy o evropské politice spojené s LGBT komunitou v reálném čase. Další informace jsme našli ve světových či evropských zpravodajských denících, jako NYTimes.com, Politico.eu, EUObserver.eu. Při psaní práce bylo také nezbytné pracovat

s tematickými studiiemi a dokumenty vydávanými Evropskou Unií, agenturou FRA, či organizací ILGA-Europe. Zmíněné dokumenty obsahovaly velkou část potřebných informací, ale vyvstával zde problém tematického členění, místo potřebného členění na jednotlivé státy.

1. Teorie evropeizace

První kapitola seznamuje čtenáře s teoretickým rámcem práce. Nejprve je popsána teorie evropeizace z historického hlediska a jejího rozdělení. Poté jsou vysvětleny procesy „top-down“ a „bottom-up“ a dále pojmy vertikální a horizontální evropeizace. Následuje charakteristika podmínek, nutných k procesu evropeizace, jako vhodnost souladu a nápomocné faktory. Nakonec je stručně charakterizován lobbying zájmových skupin na evropské úrovni.

Pro teorii evropeizace, na rozdíl od ostatních teorií evropské integrace, není ústředním tématem vysvětlení vzniku evropského integračního procesu. Evropeizace se snaží primárně zachytit, jakým způsobem proces evropské integrace působí na domácí politický a sociální systém členských států. Zaměřuje se na mechanismy, jimiž evropská integrace proměňuje národní politiky (*politics* – politické interakce, *polity* – institucionální struktury i *policies* – jednotlivých politik). Primárně tedy jde o proces vedený shora dolů (*top-down*). (Börzel, Risse 2000.) Jedná se o post ontologickou teorii, která již počítá s existencí procesu evropské integrace a vytvoření institucí a politik EU. (Radaelli 2006: 58) Většina autorů si zpočátku teorii evropeizace definovala podle své potřeby. Tím se teoretický rámec evropeizace pomalu rozšiřoval a postupně doplňoval o nové pojmy. I když se samotný pojem evropeizace vyskytuje mezi sociálními vědci již od 80. let, stále není stanovena žádná přesná definice této teorie. (Olsen 2001)

Featherstone rozděluje evropeizaci na maximalistický a minimalistický koncept. Minimalistický spojuje přímo s Evropskou unií, maximalistický s Evropou jako kontinentem. Dále dělí pojetí evropeizace do tří kategorií: historické, kulturní a institucionální. Historická evropeizace je používána při vysvětlování exportu evropské autority a norem do světa, jedná se tedy o maximalistický koncept. Kulturní evropeizaci pojímá jako zvyšování transnacionalismu, což znamená šíření kulturních norem, myšlenek, identit a stylu chování. Institucionální evropeizaci spojuje s přímým dopadem evropských politik na členské státy. (Featherstone 2003: 3–12). Jiné dělení poskytuje Olsen, jenž odlišuje pět procesů působení evropeizace. Pro účely této práce jsou důležité dva typy: rozvíjení institucí na evropské úrovni a pronikání národních systémů vládnutí. Proces rozvíjení institucí na evropské úrovni vychází z definice evropeizace dle Risseho, Cowlese a Caporasa, kteří definují evropeizaci jako: „*Vznik a vývoj odlišné struktury vládnutí na evropské úrovni, která je politicky, legálně a sociálně spojena s řešením problémů, které se vytvářejí interakcí mezi aktéry. A politickými sítěmi specializujících se*

na vytváření směrodatných evropských pravidel.“ (Risse, Cowles, Caporaso 2001: 3). Toto pojetí evropeizace zahrnuje jak posilování organizačních kapacit pro vytváření kolektivních akcí a společných myšlenek, tak norem spojených s občanstvím a členství Evropské unie. Proces pronikání národních systémů vládnutí je zaměřen na změnu domácích institucí, vlády a politik v důsledku adaptace na evropskou politiku. (Olsen 2001)

Podle Radaelliho je evropeizace proces: „*a) konstrukce, b) rozšiřování, a za c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, „metod řešení“ a sdílených přesvědčení a norem, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci veřejné politiky a politických procesů Evropské unie a poté inkorporovány v rámci domácího diskurzu, identity, politických struktur a veřejných politik.*“ (Radaelli 2003: 30) Definice poukazuje na rozvíjení struktury vládnutí na evropské úrovni, což vede k vytváření evropských politických, sociálních a právních institucí. Dále popisuje přenos evropské politiky. Poté, co jsou politiky přijaty na evropské úrovni, následuje transpozice za pomoci legislativy na úroveň národní, kde dochází k jejímu přijetí a následné adaptaci. Tento proces označujeme „top-down“¹. Přijetí legislativy může také vést k přenesení evropských mechanismů a vzorců politického chování na domácí rovinu. Teoreticky je však možné, že evropské vzorce budou odmítnuty a vyvolají rezistentní reakci národních aktérů. Radaelliho definice doplňuje institucionálně zaměřený pohled o klíčovou oblast politických procesů, které jsou řízeny nejen formálními pravidly, ale také řadou neformálních zvyklostí. (Radaelli 2003: 30–32)

Později Radaelli zdůrazňuje nutnost přijetí „bottom-up“ perspektivy vycházející z pozorování domácích aktérů a sledující, jak národní politické aktivity ovlivňují evropskou integraci. Upravuje tedy evropeizaci na obousměrný proces, kde dochází nejen k ovlivňování domácí politiky proměnami na úrovni EU, ale také ke zpětné vazbě mezi požadavky národních politických arén. Domácí aktéři mohou sami využívat struktury EU nebo ji obejít a využít proces socializace v rámci Evropy. (Radaelli 2006: 60–61) Také Tarrow argumentuje tím, že aby byl proces evropeizace schopen postihnout jednání všech aktérů, musí být zohledněn nejen tlak EU na domácí aktéry, ale také to, že tyto aktéři mohou za určitých podmínek ovlivňovat evropskou politiku. (Tarrow 1999) Přístup „bottom-up“ vychází z interakce na domácím poli a analyzuje, jak státy „uploadují“ své

---

¹ Řetězec top-down přístupu: tlak Evropy na členské státy -> intervenující proměnné -> reakce a změny na domácím poli. (Radaelli 2006: 59)

národní preference na úroveň EU. Evropské státy tedy nejsou pouhými pasivními příjemci evropské politiky. (Börzel 2013: 120–123) „Bottom-up“ perspektivu popisují i Börzel a Risse. Jelikož evropská politika může zpochybňovat politiku domácí, mohou se státy uchýlit k tomu, že začnou svou politiku „uploadovat“ na evropskou úroveň, aby snížily diferenci jednotlivých politik. Jelikož státy nemají stejné požadavky, vzniká na evropské úrovni koncept sešívání (*patchwork*) odlišných evropských norem. Což vytváří ještě větší rozdíly pro státy, které v „uploadování“ svých požadavků neuspěly. Někteří autoři přestali analyzovat přístup „top-down“ a „bottom-up“ odděleně a zkoumají celkový politický cyklus dlouhodobé interakce mezi EU a členskými státy. Ten začíná u aktérů, problémů, zdrojů, stylů a diskurzů na domácí půdě dále ovlivňujících evropskou legislativu, která zpětně působí na domácí úroveň. (Börzel 2013: 120–123, Börzel, Risse 2003: 60–63)

Radaelli také rozlišuje mezi vertikální a horizontální evropeizací. Vertikální evropeizace je charakterizována jako již zmíněný proces „top-down“. Popisuje úroveň EU, kde se politika tvoří a úroveň států, kde se politika realizuje. Vertikální mechanismus je založen na adaptačním tlaku a na tvrdých nástrojích EU, jako jsou nařízení, směrnice a doporučení Evropské komise, nebo rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie. Oproti tomu horizontální model pojímá evropeizaci jako proces, u kterého není žádný tlak na přijímání evropských politik. Tento mechanismus zahrnuje odlišné formy úprav spojené s trhem a socializací. Horizontální evropeizace využívá tzv. měkké nástroje EU kombinované s akcemi na národní a subnárodní úrovni, jako jsou porovnávání a doporučování nejlepších cest, hodnocení a proces učení. (Radaelli 2003: 40–44) Börzel a Risse považují horizontální evropeizaci za vliv Evropské unie na státy mimo přímou interakci stát-EU. Tento proces zahrnuje mechanismy měkkých nástrojů jako, učení mezi státy (*state-to-state learning*) či elitami (*elite learning*) a vytváření neformální politické sítě skrz pravidla, procedury, styly, metody řešení a sdílená přesvědčení a normy. Z mechanismu horizontální evropeizace tak vypadávají formální legislativní pravidla. (Börzel, Risse 2007: 497) Kelly Kollman a Phillip M. Ayoub rozšiřují horizontální evropeizaci nad rámec EU a hovoří o vlivu celé Evropy. Horizontální evropeizaci doplňují o další instituce, Evropský soudní dvůr pro lidská práva či Radu Evropy. Dále přidávají prvek mezinárodní sítě aktivistů, kteří mají díky volnému pohybu osob v rámci EU příležitost pro navazování přeshraničních vazeb. Což vede k rozvíjení transnacionální evropské identity. (Kollman 2009: 40, Ayoub 2013:284)

Börzel a Risse uvádějí, že o tlaku evropeizace se dá hovořit pouze, panuje-li mezi národní a evropskou strukturou určitý nesoulad (*misfit*). „*Pokud jsou evropské normy, pravidla a s nimi spojená kolektivní přesvědčení z velké části kompatibilní s těmi na domácí úrovni nedávají vzniknout problémům jejich dodržování nebo efektivní implementace. Ani neposkytují nové příležitosti a hrozby domácím aktérům, které by vedly k redistribuci zdrojů na domácí úrovni, a umocňovaly by některé z nich, zatímco jiné by oslabovaly.*“ (Börzel a Risse 2003: 61) Vhodnost souladu (*goodnes of fit*) mezi domácí a evropskou rovinou tak tvoří jednu z podmínek teorie evropeizace a vychází z myšlenky o adaptačním tlaku. Čím menší je kompatibilita mezi evropskými a domácími procesy, tím vyšší je adaptační tlak. Když je domácí politika stejná jako navrhovaná evropská, nebo zde jsou pouze malé rozdíly, není důvod ke změnám. Tím pádem je adaptační tlak menší. Je-li však rozdíl příliš velký nemusí dojít k nalezení konsenzu mezi aktéry. Evropeizace tedy musí být nevyhovující (*inconvenient*) a musí zde být přiměřený stupeň „*misfit*“ nebo nekompatibility mezi evropskou a národní úrovní. Vhodnost souladu mezi domácími institucemi a domácí politikou má podle Readelliho větší smysl ve spojitosti s vertikální evropeizací, jelikož tvrdé nástroje vytváří nutnost adaptačního tlaku. (Radaelli 2003: 40–44)

Druhou podmínkou evropeizace jsou tzv. nápomocné faktory (*facilitating factors*) odpovídající na adaptační tlak. Existují dva přístupy, na jejichž základě je popsáno rozdílné chování těchto faktorů. Jedná se o racionalistickou verzi institucionalismu a sociologickou verzi. Logika racionalistického institucionalismu popisuje jednání aktérů na základě teorie racionální volby, kde aktéři sledují svůj vlastní zájem, jednají instrumentálně a snaží se maximalizovat svůj užitek. Evropeizace je viděna jako nová struktura politických příležitostí. V této verzi ovlivňují aktéry dva hlavní faktory s opačným efektem. Četné možnosti veta (*multiple veto points*) a formální instituce. „*Multiple veto points*“ mohou posílit hráče s odlišnými zájmy, kteří odporují adaptačnímu tlaku. Formální instituce mohou těmto hráčům poskytovat materiální a ideové zdroje, k vytvoření nových příležitostí k prosazení změn. Sociologický institucionalismus využívá procesu sociálního učení a vychází z logiky vhodnosti. Aktéři jednají nejen instrumentálně, ale také podle pravidel, která chápou jako legitimní a správná. Evropeizace je vnímána jako zdroj norem, přesvědčení a sociálních očekávání. Ke změně politiky a institucí dochází díky proměně sebechápání či identity reprezentantů politického společenství. Stežejní roli zde zastávají nestátní političtí aktéři (*change*

agents) a politická kultura. Tyto dva přístupy se vzájemně nevylučují. Naopak často fungují společně nebo se v procesu adaptace střídají (Börzel, Risse 2000)

V otázce evropeizace sexuálních menšin je nutné analyzovat také zájmové skupiny. Ty se totiž mohou při dosahování svých domácích požadavků prosazovat i v jiných politických arénách, než je jejich národní stát. Díky víceúrovňovému charakteru EU a procesu přijímání evropské legislativy je pro zájmové skupiny výhodné soustředit se i na evropskou úroveň. Národní zájmové skupiny se při této strategii snaží získat materiální či symbolickou podporu od EU, aby tak přinutily domácí reprezentaci ke změně určité politiky. Nebo se snaží pomoci prosadit na evropské úrovni direktivu, jejíž přijetí by proměnilo politiku v jejich zemi. Možností, jak a kdy vstoupit do komplexního procesu přijímání evropské legislativy je mnoho. Nejčastěji se zájmové skupiny soustředí na Evropskou Komisi, která má právo navrhnout legislativu. Další cestou je lobbying v Evropském parlamentu, jelikož i ten hraje důležitou roli v přijímání a ovlivňování evropské legislativy. (Greenwood :27–31)

2. Evropská politika, institucionální aktéři EU a procesy

Následující kapitola má za cíl analyzovat evropskou institucionální úroveň v souvislosti s politikou sexuálních menšin a nalézt odpověď na otázku: *Jaké institucionální zázemí vytváří Evropská unie v oblasti LGBT?* Nejprve bude stručně charakterizována sociální politika s ohledem na antidiskriminaci² a procesy rozhodování v této oblasti. Druhá část se zaměří na samotné institucionální zázemí, a sice postoj jednotlivých orgánů Evropské unie (Komise, Parlamentu a Rady) k politice sexuálních menšin a jejich vztah k zájmovým skupinám.

2. 1 Sociální politika

Sociální politika Evropské unie je často vysvětlována na základě dvou teoretických přístupů. Tržního integračního modelu (limitovaný model) a sociálně občanského modelu. Tržní model je založen na předpokladu, že primárním cílem EU je dosáhnout ekonomické integrace. Proto připisuje Unii pouze minimální zásahy do sociální politiky, a to v případech, kdy se jedná o ochranu a fungování volného trhu. U sociálního modelu je sociální politika pojímána jako samostatná politika a Unie se prezentuje jako garant základních sociálních práv. Bell poukazuje na to, že vývoj antidiskriminační politiky EU je nutné popisovat na základě posunu sociální politiky od ekonomického modelu k samostatné politice EU. (Bell 2002: 7–8)

Slabý zájem EU zabývat se sexuálními menšinami je podle Bella spojený s jejím tržním základem. (Bell 2002: 88–91) Evropská integrace je primárně postavená na ekonomické integraci, ale vedly ji i sociální motivy například touha po zachování míru v Evropě. Ekonomika zůstala dominantní oblastí Evropských společenství i při podpisu Římských smluv v roce 1957. Členské státy věřily, že k společenskému rozvoji povedou rovné podmínky obchodu a sociální politiku vnímaly jako vyústění ekonomické integrace. Proto nebylo do Římských smluv vloženo žádné speciální sociální ustanovení a explicitně se touto oblastí zabývalo pouze 12 článků. (Hantrais 1995) Právě kvůli ekonomické podstatě EU je sociální politika považována za jednu z nejméně uspokojujících politik evropské integrace. Nerovnoměrný vývoj se však nenachází pouze mezi jednotlivými politikami, ale můžeme ho nalézt i uvnitř samotné sociální politiky, kde se některé problémy řeší rychleji a jiné naopak stagnují. Tato nerovnoměrnost je

---

² Antidiskriminací je označován v odborné literatuře boj proti diskriminaci na základě kritérií stanovených v článku 19 Lisabonské smlouvy. Jedna z kategorií je i sexuální orientace. V anglické literatuře je používán pojem anti-discrimination.

viditelná i v jedné z hlavních oblastí sociální politiky, a to rovnosti na pracovišti a mimo něj. V Evropské unii je velmi dobře etablovaná antidiskriminační genderová a národní politika. Oproti tomu ostatní druhy diskriminace jsou teprve na počátku. (Bell 2002: 1–7)

Evropská legislativa týkající se rovnosti v zaměstnání se poprvé objevila v oblasti pohlaví. Podle článku 119 Římských smluv má Unie usilovat o rovné mzdy pro mužské a ženské pracovníky. Diskriminace na pracovišti na základě sexuální orientace nebyla dlouhou dobu považována za hlavní společensko-politický problém. To se změnilo až s platností Amsterodamské smlouvy rozšiřující koncept rovnosti nad rámec pohlaví. Článek 13 Amsterodamské smlouvy dává evropským institucím kompetence: „*přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.*“ (O’Cinneide 2015: 370–373, Bell 2002: 1–7, 88–91). Lisabonská smlouva mění článek 13 Amsterodamské smlouvy na článek 19. Podle něj „*může Rada zvláštním legislativním postupem a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu jednomyslně přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci*“ na základě zmíněných kritérií. Legislativa boje proti diskriminaci je tedy přijímána na základě rozhodovacího procesu konzultace a je zde zapotřebí jednomyslnost Rady EU. Zároveň: „*mohou Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem přijmout základní zásady pro podpůrná opatření Unie, s vyloučením harmonizace právních předpisů členských států,*“ jako základ pro činnost v boji proti diskriminaci ve členských státech. (Euroskop 2008) Smlouva také rozděluje pravomoci Unie na výlučné a sdílené, přičemž sociální politika EU spadá do sdílených pravomocí³. (Falkner 2013: 269–279).

2.2 Evropská komise

Evropská komise má klíčový význam ve struktuře EU. Jejím hlavním úkolem je hájit zájmy Unie jako celku před partikulárními zájmy států. Je také ochránkyní smluv a legislativy. Pokud Komise zjistí, že bylo porušeno evropské právo, má možnost zahájit řízení pro nesplnění povinnosti. Komise je označována za motor Unie, jelikož je zárukou kontinuity integračního procesu a v legislativním procesu má nezastupitelnou iniciační funkci. Evropská komise vytváří legislativní návrhy a předkládá je Radě ministrů a Evropskému parlamentu k odsouhlasení. Vedle závazných legislativních nástrojů má

---

³ Sdílené pravomoci jsou takové, ve kterých mohou vytvářet a přijímat právně závazné akty mimo Unie i členské státy. Sdílený charakter sociální politiky se projevuje tak, že členský stát může ochranná opatření zpřísnit.

Komise možnost vydávat legislativně nezávazná doporučení a stanoviska (Recommendations, Opinions). (Egeberg 2013: 129–141)

Komise dlouhou dobu pohlížela na problematiku LGBT osob jako na součást rodinného práva, a proto ji přenechávala v gesci Rady. Oblasti sexuálních menšin se začala věnovat v důsledku postupného rozšiřování svých kompetencí. Díky absenci explicitního uvedení sexuální orientace v zakládajících smlouvách mohla začít pracovat v této oblasti i přes skrytou politickou opozici v Radě ministrů. Nemohla si však být jistá, že zájem o tuto oblast nebude Rada považovat za nadměrný zásah do pravomoci členských států. Období aktivní účasti Komise na problematice LGBT začalo po přijetí Sociální charty v roce 1989, a to ze tří důvodů: 1) koalici společných zájmů, 2) „spilloveru“ z politiky boje proti AIDS a 3) změny v národních legislativách. (Bell 2002: 88–97)

1) Od 90. let se objevovalo množství organizací podporujících politiku Společenství v boji proti diskriminaci na základě sexuální orientace. Ze zájmových skupin například Britská lobbingová skupina za práva gayů a leseb Stonewall zaměřila svou pozornost na evropskou úroveň, kvůli nepříznivým podmínkám za vlády M. Thatcher. Stejně tak učinilo mnoho dalších národních organizací, které pod záštitou Mezinárodní asociace gayů a leseb (*ILGA*) začaly systematicky lobbovat v Komisi. Zástupci zájmových skupin vedli řadu jednání s úředníky z bývalého Generálního ředitelství pro zaměstnání, průmyslové vztahy a sociální věci. V kontextu podpory evropské sociální politiky byla Komise vyjednávání s LGBT organizacemi nakloněna, což ještě více posílilo reorientaci národních organizací na evropskou úroveň. Komise podporovala lobbing zájmových skupin zaměřujících se na sexuální menšiny a napomáhala s financováním rozvojových programů LGBT komunit (například v Irsku). Vytvoření krajské pobočky *ILGA-Europe* v roce 1996, vedlo ke značnému zvýšení lobbistických kapacit. Aby Komise toto snažení posílila, spolufinancovala některé výzkumy a aktivity této organizace⁴. 2) Dalším faktorem, týkajícím se převážně homosexuálních mužů, byla politika proti AIDS. Objev onemocnění AIDS měl na hnutí za práva gayů velmi negativní dopad. Také ale působil jako katalyzátor mobilizace gayů a leseb a artikulace jejich problémů ve společnosti. Vlády, a hlavně zdravotní resorty členských států, se dostávaly do stále častějšího styku s homosexuály a seznamovaly se s problémy spojenými s diskriminací, kterým museli homosexuálové čelit.

---

⁴ Jedním z hlavních projektů byla studie organizace *ILGA-Europe* z roku 1993: *Homosexuality: A European Community Issues*, která mapovala situaci homosexuálů ve 12 členských státech. (Beger 1998)

Antidiskriminační politika u homosexuálů započala právě v evropské politice boje proti AIDS. Například v roce 1990 vyzvala Rada členské státy, aby se zavázaly k nediskriminaci osob nakažených virem HIV. 3) Nakonec v 90. letech se proměňuje zacházení s homosexuály i na úrovni národních legislativ, což reflektuje vzrůstající společenskou akceptaci gayů a leseb. Větší přijetí homosexuálů na národní úrovni vedlo k vytvoření nových příležitostí v této oblasti i na úrovni Unie. (Tamtéž:91–97)

V současné Junckerově Komisi je politika spojená s LGBT komunitou v gesci Generálního ředitelství pro spravedlnost, spotřebitele a rovné postavení mužů a žen, které má mimo jiné za úkol boj proti diskriminaci na základě rasového nebo etnického původu, víry a vyznání, postižení, věku, pohlaví a sexuální orientace. Ředitelství vede česká komisařka Věra Jourová, která se kladně vyjádřila na otázku pro vytvoření evropského Harmonogramu (*Roadmap*) proti homofobii (podrobněji o „Roadmap“ v kapitole 3.1). V roce 2016 se zúčastnila amsterodamského EuroPride, což bylo poprvé, kdy měla Komise své zastoupení na takovéto akci. Před konáním akce se pro server Politico Jourová přiznala, že se považovala za příliš konzervativní na podporu pochodů hrdosti, které považovala za občasně provokativní a kontraproduktivní. Svůj názor ale prý změnila po událostech v Orlando⁵ a debatě na české scéně ohledně přisvojení⁶. Tehdy si uvědomila, že LGBTI lidé potřebují větší ochranu a podporu politiků. (Cooper 2016) V rozhovor pro deník Blesk.cz ale znovu uvedla, že pochody hrdosti považuje za provokativní. Dále se vyjádřila, že i přes to je pro ni rovnost osob před zákonem hodnotou, která by se měla v Evropě chránit a její hlavní starostí v oblasti sexuálních menšin je boj proti diskriminaci na základě sexuální orientace na pracovišti ve členských státech. V rozhovoru také upozornila, že Komise nechce a nebude zasahovat do rodinného práva a oblasti registrovaných partnerství nebo stejnopohlavních manželství, což je kompetence členských států, osobně však jako liberálka nic proti takovým svazkům nemá. Podle ní si však řešení této problematiky vyžaduje čas. (Polák 2016) Jourová byla také kritizována členkou organizačního výboru Europride Tanjou Inekeovou za to, že nedělá pro LGBT komunitu dostatek. (Singer 2016)

---

⁵ 12. června 2016 došlo ke střeleckému masakru v gay baru Pulse v americkém Orlando. Útočník zastřelil celkem 49 osob. Útok se tak stal největším střeleckým útokem, co do počtu obětí v USA. (Ellis 2016)

⁶ 13. července 2016 prohlásila poslankyně ČSSD Pavlína Nytrová při projednávání zákona o přisvojení dětí partnerem v registrovaném partnerství, že: „Homosexuální lobby usiluje plíživými postupnými kroky ničit staletí osvědčený model, fungující model rodiny... Homosexuálové se budou snažit zrealizovat sex s dětmi.“ (Kopecký 2016)

Otázka LGBT se dotýká i dalších komisařů⁷ a celkově je Junckerova Komise pozitivně nakloněna LGBT problematice. Předseda Komise Jean-Claude Juncker před svým zvolením prohlásil, že podporuje rovné zacházení všech lidí bez ohledu na jejich gender nebo sexuální orientaci. Ale dodal, že respektuje kompetence členských států v oblasti rodinného práva. (Nielsen 2014) Představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní unii Federica Mogherini se vyjádřila, že posilování práv etnických a sexuálních menšin je v její krvi a bude o posilování těchto práv usilovat, protože v ně věří, a ne proto, že se to má. Nejsilněji se za práva LGBT postavil první místopředseda Frans Timmermans. Již v roce 2013 jako nizozemský ministr zahraničí vedl první zasedání OSN na podporu rovného zacházení s LGBT komunitou. Jako komisař se zavázal k ochraně základních práv a prohlásil, že je třeba legislativní akce na podporu všech menšin včetně gayů. (lgbt-ep.eu 2014b) V roce 2015 se navíc vyjádřil, že si přeje, aby všechny státy EU uznaly stejnopohlavní manželství. (Nielsen 2015)

Přitažlivost Komise ze strany lobbistů je dána především možností ovlivnit začátek legislativního procesu. Evropská komise je aktivní v mnoha oblastech, proto oslovuje celé spektrum zájmových skupin. Od nich nezískává pouze data a informace pro legislativní proces, ale také zpětnou vazbu z hlediska přijatelnosti a efektivity legislativy na národní úrovni. Díky spolupráci se zájmovými skupinami Komise získává řadu informací a dat za nižší náklady, než kdyby se snažila informace získat sama. Komise také přímo financuje některé zájmové skupiny skrz své programy a fondy. (Greenwood 1997: 33–43) Z důvodů organizace zájmů na evropské úrovni preferuje Komise jednání se zastřešujícími evropskými organizacemi. (Tamtéž: 3–4)

Roli zastřešující evropské organizace v oblasti práv LGBTI komunity zastává ILGA-Europe založená jako evropská regionální pobočka Mezinárodní asociace gayů a leseb (ILGA) v roce 1997. Organizace spojuje 490 organizací ze 45 států Evropy. Hlavní cíl asociace je prosazování lidských práv a rovnosti LGBTI osob na evropské úrovni nejen v EU, ale i v Radě Evropy nebo Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE). (liga-europe.com) Mezi lety 2007–2013 byla spolufinancována evropským programem Pro lidská práva a občanství, jehož cílem byl i boj proti homofobii, a programem Progress, který se mimo jiné zabýval oblastí antidiskriminace

---

⁷ Jedná se například o Komisaře za vzdělávání, kulturu, mládež a sport; migrace, vnitřní věci a občanství; evropská politika sousedství a jednání o rozšíření; zlepšování právní úpravy, interinstitucionální vztahy, právní stát a Listinu základních práv; mezinárodní spolupráci a rozvoj; zdraví a bezpečnost potravin a Vysokou představitelku pro zahraniční věci a bezpečnostní unii (lgbt-ep.eu)

a genderové rovnosti. V roce 2014 byly tyto programy spojeny a nahrazeny novým Programem pro práva, rovnost a občanství 2014–2020 (REC Programme). Finance z programu jsou určeny i další organizacím zabývajícím se LGBT tematikou Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer Youth and Student Organization (IGLYO) a Transgender Europe (TGEU). (ec.europa.eu/RECprogramme)

2.3 Evropský parlament

Evropský parlament je považován za nejvíce otevřenou instituci EU, proto se stává přirozeným cílem zájmových skupin. Ochota naslouchat zájmovým skupinám je vysoká z důvodu politické odpovědnosti za spolurozhodování v legislativním procesu. Zasedání výborů jsou veřejná a umožňují přístup lobbistům. Jejich hlavním cílem jsou výbory, zpravodajové a tzv. meziskupiny (intergroups). Zájmové skupiny nabízejí Parlamentu své kapacity a rozšiřují analytické zázemí jednotlivých výborů. Pro zájmy, kterým chybí přístup do jiných institucionálních struktur, se stávají nejlepší volbou lobbingu meziskupiny. Jedná se o neformální sdružení jednotlivých poslanců napříč Parlamentem, kteří se spojují kolem určitých oblastí a politik. Nárůst počtu meziskupin indikuje rostoucí zájem Parlamentu o veřejné zájmy. (Greenwood 1997: 43–48)

Otázka sexuální orientace se do evropské politiky dostala v 80. letech. Od samotného počátku se Evropský parlament stal důležitým aktérem v oblasti sexuálních menšin a dnes je považován za patrona LGBT komunity na evropské úrovni. Nejdůležitějšími milníky se staly ve své době (1984, 1994) kontroverzní a průkopnické rezoluce Squarcialupiové a Rothové (více v kapitole 3.1). Od jejich přijetí je pozice Parlamentu v otázkách lidských práv spojených s LGBT problematikou velmi často konsenzuální. (Mos 2013) Parlament ve svých rezolucích opakovaně informoval o stavu LGBT komunity ve třetích zemích a kandidátských státech. (Legiht 2012) I přes nezávaznost rezolucí vnesl Parlament problematiku sexuálních menšin do agendy EU a napomohl k jejímu zahrnutí do problematiky lidských práv. (Kollman 2009)

Problematika LGBT osob spadá primárně pod výbor pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci (LIBE), ale jako u Komise se dotýká i dalších výborů. LIBE upozorňuje na situaci LGBT osob v každoročních zprávách o lidských právech ve světě. Od roku 2014 se snaží o přijetí horizontální evropské legislativy proti homofobii a diskriminaci na základě sexuální orientace „Roadmap“ a požaduje další postup ve vertikální legislativě antidiskriminačních nařízení. Výbor rozvoje (DEVE) monitoruje situaci LGBT osob ve světě. Přijal zprávu o evropském a globálním rozvoji po roce 2015,

podle níž požaduje ochranu a respektování práv menšin, včetně těch sexuálních. Výbor také žádá o zahrnutí nediskriminace na základě sexuální orientace do smlouvy s africkými, karibskými a pacifickými (ACP) státy. (Bakowski 2015)

Evropský parlament chtěl dokázat svou roli v ochraně evropských hodnot zavedením praxe každoročních zpráv o stavu základních práv v EU. Ta byla ukotvena summitem v Nice a přijetím Listiny základních práv EU. Výbor pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci (LIBE) se ujal role permanentního monitoringu lidských práv v členských státech. V rezoluci o stavu základních práv v Evropské unii přijaté v prosinci 2010 se Evropský parlament zavázal k posílení své role ochránce základních práv v meziinstitucionálním dialogu. K tomuto účelu má k dispozici dva nástroje. 1) Verifikaci kompatibility legislativních návrhů s Listinou základních práv EU. Pokud má výbor LIBE či výbor zabývající se daným problémem pochybnost o souladu návrhu s Listinou, může si vyžádat názor od Agentury Evropské unie pro základní práva – FRA. 2) Politický sankční mechanismus za porušení hodnot, na kterých stojí EU. Tento mechanismus byl přijat na základě Amsterodamské smlouvy, která v článku 6(1) tyto hodnoty vyjmenovává a v článku 7 Smlouvy o EU zavádí mechanismus sankcí proti členskému státu, který tyto hodnoty poruší. (De Schutter 2011: 4–7)

Monitoringem situace LGBT osob vně i mimo Unii se v Parlamentu věnuje také Evropská parlamentní meziskupina pro LGBT práva (*The European Parliament's Intergroup on LGBT Rights*). Je největší z 28 meziskupin v Evropském parlamentu. V současné době se skládá ze 152 členů ze všech frakcí (EPP, S&D, ALDE, Green/EFA, GUE/NGL, ECR, EFDD) a z 23 členských států. Skupina má za úkol monitorovat práci EU v oblasti LGBT a situaci LGBT osob v členských státech a třetích zemích. Také spolupracuje s občanskými organizacemi a jejich podněty přenáší na úroveň EU. Skupina kontroluje legislativní práci Parlamentu a ujišťuje se, že legislativa zahrnuje i oblast práv sexuálních menšin. Dále upozorňuje na tuto problematiku Komisi a radí jí, jak postupovat v určitých situacích. Monitoruje i činnost Evropského soudního dvora a agentury FRA. Případně upozorňuje členské i nečlenské státy na povinnosti vyplývající z evropských či mezinárodních smluv s ohledem na práva LGBT osob. Hlavní priority skupiny jsou: Svoboda pohybu pro LGBTI osoby, monitoring Evropské komise, boj proti diskriminaci v rámci Unie, ochrana práv transexuálů a intersexuálů, monitoring lidských práv v EU. (lgbt-ep.eu/about; lgbt-ep.eu/work)

Meziparlamentní skupina pro LGBT práva prováděla v roce 2014 výzkum, kde spočítala podporu jednotlivých frakcí v hlasování o důležitých otázkách týkajících se

LGBT komunity mezi roky 2009–2014. Největší podporu vykazovala podle výzkumu frakce Zelených/Evropská svobodná aliance (Green/EFA). Frakce stoprocentně podpořila všech pět hlasování. Mezi frakce s vysokou podporou se zařadily Skupina progresivní aliance socialistů a demokratů (S&D) s 99% podporou, poté Evropská sjednocená levice a Severská zelená levice (GUE/NGL) s 97 % a Aliance liberálů a demokratů (ALDE) s podporou 96 %. Kolem 35 % se umístily Evropská lidová strana (EPP) a Evropští konzervatisté a reformisté (ECR). Na posledním místě se umístila Skupina „Evropa svobody a přímé demokracie“ (EFD) s pouhými 13 procenty. (ep-lgbt 2014a)

2. 4 Rada Evropské unie

Rada EU se skládá z jednotlivých ministrů členských zemí. Vzhledem k tomu, že se část států odmítá zabývat otázkou sexuálních menšin na evropské úrovni, zastává Rada v oblasti LGBT spíše roli veto hráče. (Mos 2013) Tuto pozici ještě umocňuje jednomyslnost, která je vyžadována v oblasti rodinného práva a boje proti diskriminaci na základě sexuální orientace. Otázkou sexuálních menšin se primárně zabývají formace Rady pro spravedlnost a vnitřní věci (Justice and Home Affairs Council – JHA) a Rada pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele (Employment, Social Policy, Health and Consumers Affairs Council – EPSCO).

Do první poloviny 90. let se Evropská komise ani nepokoušela připravit legislativu týkající se oblasti LGBT, jelikož si byla vědoma, že nemá v Radě šanci na schválení. Mezi lety 1996–1998 odstranila Rada zmínku o sexuální orientaci z návrhů tří směrnic. Směrnici o rodičovské dovolené, směrnici o částečných úvazcích a směrnici o přenosu podnikání. Pozitivní vliv na problematiku sexuálních menšin mělo přijetí Amsterodamské smlouvy, která zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace. Po rozšíření v roce 2004 se členy EU staly země, které se negativně staví k problematice gayů a leseb. Jedná se hlavně o Polsko, Maďarsko a Baltské státy. (Mos 2013)

V prosinci 2015 zablokovalo Polsko a Maďarsko návrh nařízení zjednodušující legislativní procesy spojené s majetkovými důsledky pro manželské páry a páry v registrovaném partnerství žijící a pracující v jiném členském státě v případě úmrtí jednoho z páru nebo rozpadu dotyčného svazku. Polský ministr spravedlnosti argumentoval tím, že není možné zasahovat do rodinného práva v členských státech v souladu s principem subsidiarity. Maďarský ministr upozornil, že podle odstavce 2 článku 4 není možné narušovat identitu členských států, která je vytvářena tradicemi

a hodnotami, které souvisí s rodinou. Nařízení by podle něj znamenalo nepřímou harmonizaci registrovaných partnerství napříč Unii. (lgbt-ep.eu 2015) Maďarsko také v březnu 2016 vetovalo první pokus o přijetí vyjádření na List of Actions to Advance LGBTI Equality vydaný Evropskou komisí. (lgbt-ep.eu 2016)

V roce 2007 byla rozhodnutím Evropské rady EC 168/2007 zřízena Agentura Evropské unie pro základní práva (*European Union Agency for Fundamental Rights – FRA*). Jedná se o decentralizovanou⁸ nezávislou agenturu, která je přímo financována z rozpočtu EU. Sídli ve Vídni a má za úkol poskytovat nezávislé a empiricky podložené informace a podporu členským státům a institucím EU. Od roku 2008 se věnuje problematice LGBT. Vydává řadu studií, které zkoumají legální a sociální situaci v členských státech, diskriminaci na základě sexuální orientace a provádí celoevropská šetření o situaci LGBT osob v rámci EU. Oblastí sexuální orientace se zabývá i ve zprávách o stavu fundamentálních práv EU. Agentura svou prací dodává Komisi (ale i dalším orgánům a členským státům) řadu informací týkajících se otázky sexuálních menšin. (FRA/factsheet)

Jak je vidět nejvíce angažovanou evropskou institucí v problematice LGBT je Evropský parlament. Díky politické shodě a činnosti parlamentní meziskupiny vydává řadu rezolucí, kterými upozorňuje na porušování práv sexuálních menšin v Unii i ve světě. Jelikož je však v otázkách antidiskriminace využíván rozhodovací proces konzultace, nemá Parlament přímý vliv na evropskou legislativu. Zde zastává důležitou roli Komise a Rada. Komise hraje aktivní roli ve financování a vytváření zastřešujících evropských zájmových organizací jako ILGA-Europe a otázka sexuálních menšin je pro ni velmi atraktivní. I když se zdá vztah současné Junkerovi Komise k otázce LGBT spíše kladný, reálný vliv se odráží jak v nekonzistentním postoji komisařky Jourové, pod jejíž portfolio zkoumaná problematika spadá, tak v nutnosti jednomyslného schválení v Radě ministrů. Ta je, kvůli opozici některých států, postavena do role faktického „veto player“ evropské politiky sexuálních menšin.

---

⁸ Decentralizované agentury napomáhají orgánům EU k provádění politik a přijímání rozhodnutí, přispívají k rozvoji spolupráce mezi orgány EU a členskými státy a zvyšují konkurenceschopnost Unie. Agentury se zabývají specifickými otázkami a problémy a poskytují institucím EU a členským státům důležité informace specifickými otázkami a problémy a poskytují institucím EU a členským státům důležité informace (europa.ec/agencies)

3. Evropská unie a politika LGBT: Prvky vertikální a horizontální evropeizace

Třetí kapitola se zabývá jednotlivými prvky vertikální a horizontální evropeizace a klade si za cíl odpovědět na otázku: *Jaký typ evropeizace lze v oblasti sexuálních menšin považovat za převládající?* První polovina se věnuje prvkům vertikální evropeizace. Nejprve popisuje vývoj evropské politiky na ochranu sexuálních menšin od jejího vstupu v 80. letech do dnes. Následující část ukazuje, jak je spojena politika rozšiřování a ochrana LGBTI osob v kandidátských zemích. Další podkapitola se zaměřuje na prvek horizontální evropeizace, a sice politiku stejnopohlavních svazků a problematiku mezi těmito svazky a volným pohybem osob. Závěrečná část analyzuje práci evropských soudů a charakterizuje důležité rozsudky spojené s politikou sexuálních menšin. Jelikož je do analýzy zahrnut i Evropský soud pro lidská práva, jedná se o prvek spojující jak vertikální, tak horizontální evropeizaci.

3.1 Vývoj evropské politiky LGBT

Diskriminace na základě sexuální orientace nebyla v Římských smlouvách nijak řešena. Prvním evropským státem, který začal označovat nerovné zacházení s homosexuály jako diskriminaci, se stala Francie v roce 1983. Do politiky Evropských společenství se problematika sexuálních menšin dostala jako „spillover“ z Rady Evropy. (Bell 1998: 10–13) Společenství začalo diskutovat o ochraně gayů a leseb v roce 1984. Poslanci Evropského parlamentu reagovali na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (ECtHR) *Dudgeon v UK (7525/76)*, podle nějž kriminalizace souhlasné sexuální aktivity mezi dvěma muži porušuje právo na soukromí podle článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (EHCR) (Kollman 2009: 43). Evropský parlament vypracoval zprávu Sqarcialupiové o stavu gayů a leseb ve Společenství. Ze vzniklé debaty vzešla rezoluce, která vyzývala Komisi k přípravě legislativy k boji proti diskriminaci homosexuálních osob v zaměstnání. (Pudzanowska, Smiszek 2014: 19–24) Zpravodajka Vera Squarcialupi přiznala, že jednání byla velmi náročná a doprovázená vášnivými diskuzemi založenými na kulturních a morálních stanoviscích. Opozice se skládala z křesťanských demokratů a britských konzervativců. Irská strana Fine Gael se neúčastnila hlasování o rezoluci, která podle ní překračovala pravomoci Společenství.⁹

---

⁹ Jak se vyjádřil jeden z irských poslanců: „*Irský lid je oprávněný dodržovat svůj vlastní morální kodex a tento Parlament nemá právo do toho zasahovat. Společenství nemá žádné pravomoci zasahovat do morálních stanovisek a trestních zákoníků členských států.*“ (Bell 2002: 90)

Opozici navzdory byla rezoluce přijata 114 hlasy proti 45. (Bell 2002: 90–91) Komisař pro zaměstnanost a sociální věci Ivor Richards rezoluci podpořil, ale nepředstavil žádný legislativní návrh. Domníval se, že by v blízké budoucnosti neměl šanci na schválení v Radě ministrů. (Swiebel 2009:22–25)

V roce 1986 vydal Evropský parlament další dvě rezoluce, které zmiňovaly sexuální orientaci jako oblast zasaženou diskriminací. (Pudzanowska, Smiszek 2014:19-24) V této době začala Evropská komise navazovat styky s různými LGBT organizacemi (nejvíce s asociací ILGA a její nově vzniklou evropskou odnoží ILGA-Europe) a začala financovat některé výzkumné projekty.¹⁰ Swiebel uvádí, že: *„Úředníci Evropské komise, pro které problematika rovnosti pohlaví ztratila svůj sex appeal, hledali novou výzvu. Proto nechali lobovat zástupce neziskových organizací, aby našli novou oblast diskriminace pro agendu EU. Z toho důvodu podávali těmto organizacím pomocnou ruku a finanční podporu.“* (Swiebel 2009: 22)

Znovu byla otázka gayů a leseb nastolena v Evropském parlamentu v roce 1989 při vyjednávání o Sociální chartě. Parlament pozměnil návrh Komise a vložil do charty klauzuli: *„na právo všech pracovníků na rovnou ochranu bez ohledu na jejich národnost, rasu, víru, věk, pohlaví, sexuální preference a legální status.“* Komise však tento návrh odmítla a nahradila ho laxnější preambulí: *„v zajištění rovného zacházení je důležité bojovat proti všem druhům diskriminace, včetně diskriminace na základě pohlaví, barvy, rasy, názorů a přesvědčení.“* Ve skutečnosti měl pozměňovací návrh Parlamentu kvůli slabému konsenzu mezi členskými státy nad otázkou sexuálních menšin jen malou šanci na úspěch, jelikož v této době byl pohlavní styk mezi muži stále považován za trestný čin a pouze Francie oficiálně zakázala diskriminaci na základě sexuální orientace v zaměstnání. Jako relativně účinné se ukázalo v oblasti LGBT „soft law“ Komise, která v roce 1990 přijala Kodex postupu proti sexuálnímu obtěžování, do kterého byla díky lobbování ze strany ILGA a Stonewall přidána část o zákazu obtěžování (*harassment*) na základně sexuální orientace. (Bell 2002: 91)

Rezoluce Rothové (Rezoluce o rovných právech pro lesby a gaye v Evropském společenství A3–28/94) z roku 1994 byla záměrem Evropského parlamentu znovu rozprodit diskuzi nad problematikou sexuální orientace. Rezoluce pojmenovaná po německé poslankyni zelených Claudii Roth popisovala všechny druhy diskriminace

---

¹⁰ Vznikla například zpráva organizace ILGA-Europe: *„Homosexuality – a European Community Issue“*, která považuje rozdílné zacházení s homosexuály v jednotlivých členských státech za problém volného pohybu osob. (Beger 1998: 7)

namířené proti gayům a lesbám v Evropě a byla značně ovlivněna lobbingem ze strany ILGA-Europe. Požadovala komplexní legislativní reformu usilující o eliminaci všech druhů diskriminace na základě sexuální orientace v trestním, občanském a obchodním zákoně, stejně jako v zaměstnání a ve službách, dále zrušení zákonů kriminalizujících sexuální styk osob stejného pohlaví v členských státech a ukončení nerovného zacházení s homosexuály v oblastech přesahujících zaměstnání. Poslanci také volali po vytvoření evropské legislativní obdoby manželství pro stejnopohlavní páry s možností adopce dětí. (Pudzanowska, Smiszek 2014:19–24) Rezoluce ukázala hluboké rozdělení Parlamentu v otázce sexuálních menšin. Silné podpory se jí dostalo ze strany socialistů a zelených, naopak slabá podpora přicházela od křesťanských demokratů a pravicových poslanců. Objevilo se i štěpení podle národního původu poslanců (například nizozemští křesťanští demokraté tuto rezoluci podporovali). V debatě nad rezolucí byly slyšet jak náboženské, tak konzervativní argumenty o rodině¹¹ a její důsledky se přenesly i na národní úroveň¹². Zpráva byla nakonec přijata 159 hlasy proti 94. Kvůli své ambicióznosti však byla dále politicky nepřijatelná, a proto se jí komisař Bruce Millan odmítl dále věnovat. Značná část zprávy však byla i přes neúspěch v Komisi použita v každoroční zprávě o lidských právech v EU. Bell poukazuje, že i přes zamítnutí Komisí se zpráva stala znakem přijetí LGBT politiky na Evropské úrovni a jednalo se o důležité symbolické gesto. (Bell 2002: 104–105) Podle Swiebela se díky debatě v Parlamentu otázka LGBT stala součástí mainstreamového politického diskurzu a ovlivnila tvorbu nových smluv. (Swiebel 2009: 22)

Již od roku 1993 začaly některé zájmové skupiny lobbovat za to, aby byla do smluv zařazena ochrana proti určitým druhům diskriminace. Díky rezoluci Rothové se jedním z témat stala i ochrana před diskriminací na základě sexuální orientace. To bylo potvrzeno v roce 1996 rozhodnutím Reflexní skupiny Evropské rady pro reformu smluv. „*Mnoho z nás si myslí, že je důležité, aby Smlouva jasně deklarovala evropské hodnoty, jako jsou rovnost mezi mužem a ženou, nediskriminace na základě rasy, vyznání, sexuální orientace, věku nebo postižení.*“ Skupina potvrdila, že se v budoucí smlouvě bude vyskytovat určitá antidiskriminační klauzule. Nic však nemohlo zaručit, jestli bude explicitně zmíněna i oblast sexuální orientace, hlavně kvůli rezervovanosti některých

---

¹¹ Na zprávu reagoval i papež Jan Pavel II., který na jedné straně podporoval boj proti diskriminaci homosexuálů, na druhé straně řekl, že přijetím rezoluce legitimizuje Parlament morální chaos. (Bell 2002: 105)

¹² Irští poslanci, kteří hlasovali pro rezoluci byli na domácí půdě kritizováni a byla proti nim vedena kampaň, která měla zaručit jejich prohru v nadcházejících volbách. (Bell 2002: 106)

členských států. V roce 1996 italské předsednictví zmínku o sexuální orientaci z návrhu zcela odstranilo a otázka sexuální orientace byla do návrhu vrácena až po změně italské vlády. O rok později se pokusilo nizozemské předsednictví přijít s kompromisem a zaměřit se na tvorbu nového článku. Z něj měla být odstraněna zmínka jak o sexuální orientaci, tak o sociálním původu, postižení a věku, což vyvolalo řadu protestů zájmových skupin a Evropského parlamentu. Z toho důvodu se nizozemská vláda rozhodla nechat v návrhu původní verzi. Na summitu v Amsterdamu v červnu 1997 byl antidiskriminační článek stále součástí návrhu. Žádná země se proti němu nechtěla oficiálně postavit, přesto některé státy doufaly v britské veto antidiskriminačního článku. Změna vlády v Británii odstranila poslední překážku k přijetí nového článku 13 Amsterodamské smlouvy. (Bell 2002 106–107)

Komisař pro sociální věci a zaměstnanost Pádraig Flynn vytvořil na základě článku 13 Amsterodamské smlouvy „antidiskriminační balíček“ skládající se ze směrnice proti všem druhům diskriminace na pracovišti, směrnice proti rasové diskriminaci přesahující oblast zaměstnání a akčního programu. V říjnu 2000 byla přijata směrnice 2000/78/EC Pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, která zakazuje mimo jiné diskriminaci na základě sexuální orientace. V červnu přijatá směrnice 2000/43/EC Pro rovné zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ rozšiřuje zákaz diskriminace na základě rasy a etnika nad rámec zaměstnání a povolání (dotýká se oblastí sociální ochrany, vzdělání, přístupu ke zboží a službám). Obě směrnice byly přijaty bez význačných kontroverzí. Členské státy chtěly ukázat svůj postoj proti rasismu v reakci na rakouskou koaliční vládu, ve které byla zastoupena Svobodná strana Rakouska (FPÖ) a nechtěly vyvolat dojem, že je některá oblast zasažená diskriminací méně důležitá. Přijetím směrnic vznikla paradoxní situace, kterou Swiebel označuje jako „hierarchii rovnosti“. Mezi oběma dokumenty se totiž vyskytuje rozdíl ve výjimkách, možnostech vymáhání, a hlavně v rozsahu. (Swiebel 2009: 23) Tento problém měl být odstraněn legislativním návrhem nové směrnice z roku 2008 (*COM(2008)0462*) rozšiřující zákaz ostatních druhů diskriminace (tedy i na základě sexuální orientace) nad rámec zaměstnání a povolání. V roce 2009 byl návrh schválen Parlamentem. Do dnešního dne však Rada EU nenašla kompromis a směrnici neschválila. (ILGA-EU 2014: 25–26) Některé státy totiž nevidí nutnost k přijetí nové legislativy. Rada se také negativně vyjadřuje k nejasnému rozdělení pravomocí mezi Unii a členské státy a zásahu do pravomocí členských států v oblasti sociální politiky. Avšak ani nová směrnice nijak neupravuje

problematiku spojenou se stejnopohlavními svazky. Ta i nadále zůstává výhradní pravomocí členských států. (Rada EU 2016)

Podobný vliv jako Amsterodamská smlouva má na postavení sexuálních menšin Listina základních práv EU. O jejím vytvoření rozhodla Evropská rada na summitu v Kolíně nad Rýnem 4. června 1999. Listina byla vypracována v průběhu roku 2000 v rámci Konventu (představitelé národních vlád, parlamentů a institucí EU). Listina byla připojena ke Smlouvě z Nice jako nezávislá politická deklarace. Listina v článku 21 zahrnuje sexuální orientaci do oblastí chráněných před diskriminací. Stává se tak prvním mezinárodním lidskoprávním dokumentem, který oblast sexuální orientace explicitně zmiňuje a práva LGBT osob se stala jasnou součástí lidských práv EU. Lisabonská smlouva, která vešla v platnost 1. prosince 2009, zakotvuje Listinu základních práv do primárního práva, která se stává legislativně závaznou pro všechny členské státy. (De Schutter 2011: 3)

V únoru 2014 přijal Evropský parlament rezoluci Lunacekové¹³, v níž se Parlament silně staví proti homofobii a transfobii v rámci EU. Požaduje, aby Komise a členské státy společně pracovali na komplexní strategii ochrany práv LGBTI osob, tedy na evropském Harmonogramu (*Roadmap*) proti homofobii a diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity. Stejně dokumenty již existují v rámci romské integrace, diskriminace na základě postižení nebo rovnosti pohlaví. Strategie by měla pokrývat veškeré oblasti života včetně zaměstnání, vzdělání, služeb, volného pohybu i zahraničních vztahů. (lgbt-ep.eu 2014) Přání Parlamentu bylo částečně uspokojeno v prosinci 2015, kdy komisařka Věra Jourová představila *List of Actions to Advance LGBTI Equality* na radě pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele (EPSCO). Nejedná se však ani o harmonogram, ani o strategii, ale o seznam akcí v různých oblastech, kde chce být Komise aktivní¹⁴. „List of Actions“ nezahrnuje žádné návrhy budoucí legislativy EU v oblasti LGBTI. (lgbt-ep.eu 2015) V březnu 2016 byl dokument projednáván v Radě ministrů. Rada selhala v přijetí stanoviska, jelikož maďarský ministr použil právo veta. Znovu byl „List of Actions“ projednáván v Radě v červnu téhož roku, kdy již byl nalezen konsenzus. Rada dává Komisi povolení začít prosazovat akce navržené v dokumentu a požaduje každoroční zprávy o postupu.

---

¹³ Rezoluce pojmenovaná podle rakouské poslankyně Ulrike Lunacek byla přijata počtem 394 hlasů pro a 176 hlasů proti. Podporu s rezolucí vyjádřily všechny frakce Evropského parlamentu a opozice se skládala z nábožensky a konzervativně orientovaných poslanců. (lgb-ep.eu 2014)

¹⁴ Jedná se o oblast antidiskriminace, svobody pohybu LGBT rodin, zaměstnání, rozšiřování a zahraniční politiky.

Stanovisko Rady obsahuje část, podle níž musí Komise plně respektovat národní identitu a tradice členských států. Tato klauzule se podle poslankyně Ulrike Lunacek stává Trojským koněm, který dále legitimizuje diskriminaci proti LGBTI osobám v členských státech. (lgbt-ep.eu 2016)

3.2 LGBT a přístupová jednání

Podle Snismanse se Evropská unie se identifikuje a prezentuje na základě „mýtu základních hodnot“. Tyto hodnoty se stávají součástí narativu zahraniční politiky EU a mají vliv na proces rozšiřování. V posledních letech se do „mýtu základních hodnot“ dostává i problematika práv LGBT osob. Politika rozšiřování se stala v průběhu let účinným mechanismem, který proměňuje politiku kandidátských zemí v oblasti lidských práv, do nichž spadají i práva LGBT osob. (Smismans 2010)

Lidská práva se do politiky rozšiřování Evropské unie dostávala v průběhu devadesátých let v důsledku rozpadu komunistického bloku a možností rozšíření do postkomunistického prostoru. V roce 1991 vydala Komise komuniké Lidská práva, demokracie a rozvojová kooperační politika (*Human Rights, Democracy and Development Cooperation Policy*). Členské státy spolu s Radou EU na dokument zareagovaly rezolucí, která dává vysokou prioritu lidským právům ve vztahu Unie ke třetím zemím. Významnými okamžiky se v oblasti lidských práv na počátku devadesátých let staly podpis Maastrichtské smlouvy a přijetí Kodaňských kritérií. Smlouva stanovuje jedním z cílů unijních externích vztahů rozvoj a konsolidaci demokracie, vládu práva a respekt k lidským právům a základním svobodám. V obecném závazku k ochraně lidských práv však nebyla v této době práva gayů a leseb nijak zahrnuta. (Slootmaeckers, Touquet 2016 :21–26) Kodaňská kritéria mimo jiné požadují po kandidátské zemi: „*stabilní instituce garantující demokracii, vládu práva a lidská práva*“. I když explicitně nezmiňují oblast ochrany sexuálních menšin, nepřímou jejich ochranu vyžadují, a to podmínkou členství v Radě Evropy. Součástí kritérií se stává dekriminace homosexuálního styku a sjednocení věku souhlasného sexuálního styku homosexuálních a heterosexuálních párů. (Kochenov 2006) V roce 1998 přijal Evropský parlament tzv. Frischiho rezoluci, pojmenovanou po rakouském poslanci Fiedhelmu Frischenslagerovi. Rezoluce byla silně ovlivněna lobbingem ze strany ILGA-Europe a členy parlamentní meziskupiny pro práva LGBT. Parlament žádá větší kontrolu práv LGBT osob během procesu rozšiřování. Zároveň se zavazuje k souhlasu se vstupem do Unie pouze u zemí, jejichž legislativa a politika neporušuje práva gayů a leseb.

(Kristoffersson, Roozendaal, Poghosyan 2016: 49–53) Prvním legislativním aktem, který má přímý vliv na ochranu sexuálních menšin v kandidátských zemích, se stává Amsterodamská smlouva. Přijetí Listiny základních práv Evropské unie v roce 2000 jako nezávazné deklarace, nemělo přímý dopad na kandidátské země, znamenalo však posílení pozitivního přístupu k LGBT osobám a zahrnutí kladného vztahu k problematice sexuálních menšin do základních hodnot Unie. Účinek na kandidátské státy získává Listina až po přijetí Lisabonské smlouvy, když se stává součástí závazného evropského práva. Směrnice 2000/78/EC, která zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace v zaměstnání a povolání, se stala pevnou součástí *acquis*. (Slootmaeckers, Touquet 2016: 21–26)

V roce 2010 Rada vydala *EU Toolkit to Promote and Protect the Enjoyment of all Human Rights by LGBT People*. „Toolkit“ je určen nejen institucím EU, členskými státy, ale hlavně diplomatům členských států Unie, delegacím a ambasádám. Popisuje jakým způsobem ochraňovat práva LGBT a reagovat na porušování lidských práv sexuálních menšin. Jedná se však pouze o nezávazný a nápomocný nástroj. V roce 2013 byla Radou vydána sada závazných návodů pro delegace *EU Guidelines to Promote and Protect the Enjoyment of all Human Rights by LGBTI Persons*. Návod slouží jako pomůcka úředníkům evropských institucí a členských států v kontaktu se třetími zeměmi a mezinárodními občanskými organizacemi za účelem podpory a obrany lidských práv LGBTI osob skrze externí akce. Tyto dokumenty působí na proces rozšiřování pouze nepřímo. Jsou závazné pro Evropskou externí akční službu (EEAS), ale proces rozšiřování spadá pod Evropskou komisi. Ta však kvůli omezeným „*acquis*“ v oblasti sexuálních menšin využívá všech dostupných nástrojů včetně „Toolkit“ a „Guidelines“. (Slootmaeckers, Touquet 2016: 21–26) Otázka lidských práv v přístupovém procesu je od roku 2005 zahrnuta v kapitole 23 o judikatuře a základních právech. Práva LGBT osob se stala klíčovým tématem kapitoly 23 v roce 2013 z důvodu rozšířenosti homofobie, diskriminace a nenávistných zločinů založených na základě sexuální orientace na Západním Balkáně a v Turecku. Komise jde v kapitole 23 nad požadavky vyplývající z „*acquis*“ a vyžaduje také dodržování evropských standardů jako nulovou toleranci k homofobii nebo garanci pořádání pochodů hrdosti. (Slootmaeckers, Touquet 2016: 28–31)

V roce 2004 a 2007 se otázka sexuálních menšin nepovažovala za prioritu přístupových jednání a politici se jí věnovali jen zběžně¹⁵. Větší důraz se v kapitole 23 kladl na oblast etnických menšin, hlavně Romů. V roce 2001 se ILGA-Europe snažila upozornit na skutečnost, že problematika LGBT osob má stejnou váhu a vydala publikaci *Equality for Lesbians and Gay Men. A Relevant Issue in the EU Accession Process*. Parlamentní meziskupina pro LGBT práva uspořádala na půdě Evropského parlamentu slyšení o situaci gayů a leseb v kandidátských zemích. (Kristoffersson, Roozendaal, Poghosyan 2016: 41–52) Do roku 2004 všechny kandidátské země, které měly v trestním zákoně ustanovený rozdílný věk pro souhlasný sexuální styk osob stejného pohlaví, tato opatření zrušila. To podle Swiebela formálně i prakticky začlenila práva gayů a leseb mezi lidská práva v Kodaňských kritériích. (Swiebel 2010) Problémem východního rozšíření bylo podle Sloomaeckera a Touquetové upřednostnění „top-down“ přístupu vedeného elitami, minimální zapojení občanské společnosti a chybějící veřejná diskuze. Společenská debata o oblasti LGBT se vedla až po dokončení přístupového procesu a byla spojena hlavně s homofobií v kontextu nacionalistické rétoriky. (Sloomaeckers, Touquet 2016: 31–35) Komise se, ve zprávách o pokroku kandidátských zemí, začala intenzivněji zmiňovat o problematice LGBT až od roku 2008. Při vstupu Chorvatska v roce 2013 byla do procesu rozšiřování více zapojena občanská společnost i chorvatské LGBT organizace, které měly větší možnost zasahovat do přístupových jednání než jejich střeoevropští kolegové v letech 2004 a 2007. Vedly se veřejné debaty o právech LGBT, chorvatské politické elity vyjadřovaly podporu práv LGBT osob, účastnily se pochodů hrdosti a mluvily zde o evropských hodnotách. V roce 2013 byla do oblasti sexuálních menšin zahrnuta i skupina intersexuálů. I přes tato zlepšení se hned po vstupu do EU konalo v Chorvatsku referendum o manželství, které vyžadovalo ústavní definici manželství jako svazku muže a ženy.¹⁶ (Kristoffersson, Roozendaal, Poghosyan 2016: 53–62)

3.3 Same-sex unions a volný pohyb osob

Po dlouhou dobu fungoval v Evropě pouze jeden legislativní rodinný formát, a to manželství mezi lidmi rozdílného pohlaví. Za poslední čtyři desetiletí vznikaly nové

---

¹⁵ Diskriminační legislativa trestního práva byla zmíněna pouze u Rumunska a Kypru, i když diskriminace byla i u Bulharska, Estonska, Maďarska a Litvy. (Swiebel 2010)

¹⁶ Referendum vyvolala občanská skupina Ve jménu rodiny (U Ime Obitelji). Za účasti 37 % občanů rozhodlo 65 % pro ukotvení heterosexuálního manželství v ústavě. Proti referendu se postavili jak politici, tak celebrity. (Sloomaeckers, Touquet 2016: 30)

formáty rodin pro heterosexuální páry. Legislativní uznání stejnopohlavních párů se v Evropě začíná objevovat na konci 90. let. Mezi nové rodinné formáty patří sdílená domácnost, registrované partnerství, občanské partnerství, partnerské soužití atd. Většina evropských zemí dnes nabízí stejnopohlavním párům nějaký legislativní rodinný formát. Některé státy dokonce povolily uzavřít stejnopohlavním párům manželství. (Waaldijk2015: 223—224)

První zemí, která implementovala národní stejnopohlavní svazky (*same-sex unions SSU*), se stalo Dánsko v roce 1989. Země přijala model registrovaného partnerství, které bylo velmi podobné heterosexuálnímu manželství. V krátké době následovaly dánský příklad další severské státy, a poté i země západní Evropy. Ne ve všech státech zahrnovalo registrované partnerství kompletní škálu práv a povinností definovaných heterosexuálním manželstvím. Postkomunistické státy se také připojily k přijímání legislativy o registrovaném partnerství. Slovinsko a Česká republika byly prvními státy bývalého východního bloku, které přijaly registrované partnerství. Jako poslední evropská země uzákonila registrované partnerství Itálie v roce 2016. (Paternotte, Kollaman 2013: 510—516) Mezi státy EU nepovolující registrované partnerství patří Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Rumunsko a Slovensko. (europa.ec/registered-partners) V roce 2001 otevřelo Nizozemsko stejnopohlavním párům možnost uzavřít manželství. Dnes mají stejnopohlavní páry právo na manželství v jedenácti zemích EU. Posledním státem se stalo Finsko v roce 2017. Irsko v roce 2015 jako první ustanovilo stejnopohlavní manželství na základě lidového hlasování. (Bakowski 2015)

Evropské instituce nemají přímý vliv na rodinné záležitosti. Legislativní návrhy partnerství či manželství stejnopohlavních párů je exkluzivní kompetencí členských států. (Swiebel 2004) Podle článku 9 Listiny základních práv EU je: „*Právo uzavřít manželství a založit rodinu zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon těchto práv.*“ Definice nezakazuje ani nepřikazuje státům umožnit manželství homosexuálním párům. Možnost členských států navrhnout svou vlastní podobu legislativy upravující stejnopohlavní svazky způsobuje gayům a lesbám v Evropě velké problémy. Hlavním problémem je omezení práv evropského občanství v možnosti volného pohybu osob. Podle logiky integrace by se Evropská unie měla snažit o harmonizaci pravidel stejnopohlavních svazků, jelikož se jedná o jednu z nejjasnějších překážek volného pohybu. Unie zde ale naráží na rozsah svých kompetencí. (Kuhar 2012: 168:190)

Volný pohyb osob mezi členskými státy je jedním z hlavních cílů EU. Právo na volný pohyb znamená možnost volného cestování a usazení se v jakémkoli členském

státě Unie. Právo na volný pohyb zahrnuje i členy rodiny občana EU. (Swiebel 2004) Evropská legislativa regulující volný pohyb osob pochází z roku 2004. Volný pohyb osob byl do 90. let omezen pouze na oblast zaměstnání, ale postupně byl rozšiřován i do dalších oblastí, například studium. V roce 2001 se Evropská komise rozhodla nahradit stávající právní předpisy o volném pohybu v různých oblastech jedinou směrnicí pokrývající všechny oblasti. Vznikla směrnice 2004/38/EC. Hlavním problémem ve dvouletém vyjednávacím procesu směrnice se stala definice rodiny. I přes silný lobbistický tlak ze strany ILGA-Europe, národních LGBT organizací a Evropského parlamentu, žádajících inkluzi definice rodiny, je výsledná definice kompromisem mezi Unií a členskými státy. Směrnice definuje rodinného příslušníka jako: „*a) manžela nebo manželku; b) partnera, se kterým občan Unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů členského státu, zachází-li právní řád hostitelského členského státu s registrovaným partnerstvím jako s manželstvím, v souladu s podmínkami stanovenými souvisejícími právními předpisy hostitelského členského státu.*“ Problémem zůstává, že ne ve všech členských státech je registrované partnerství legislativně rovnocenné s manželstvím. Ve všech státech EU také není možnost uzavření stejnopohlavního manželství. V praxi uznávají hostitelské státy s uzákoněným stejnopohlavním manželstvím, veškerá práva vycházející z registrovaného partnerství uzavřeného v domovské zemi. Země, které mají ve své legislativě pouze registrované partnerství, uznávají pouze taková práva a povinnosti vyplývající ze stejnopohlavního sňatku, jaká připisují domácím registrovaným partnerům. Státy, které nemají žádnou legislativu ohledně stejnopohlavních svazků, nemusí zahraniční stejnopohlavní partnerství ani manželství uznat. Partnerům jsou zachována pouze práva vycházející z dlouhodobého soužití. (Bell, Baraldi 2009)

Kelly Kollman tvrdí, že na oblast stejnopohlavních svazků má kvůli absenci evropské legislativy větší vliv učení mezi státy a přátelské národní elity. Státy při přijímání legislativních úprav pro stejnopohlavní páry následovaly příkladů ostatních států. (Kollman 2009). Evropské instituce, zejména Evropský parlament, se stávají fórem pro mobilizaci politické podpory, která má vliv na debatu o stejnopohlavních svazcích na úrovni členských států. (Swiebel 2009) Důležitou roli hraje síť mezinárodních aktivistů. Aktivisté přenáší otázku stejnopohlavních párů mezi hranicemi národních států. Nepostradatelnou roli pro ně hraje zastřešující evropská organizace, jíž je v problematice sexuálních menšin ILGA-Europe. (Ayoub 2013)

Stejnopohlavní manželství	Registrované partnerství	Žádná legislativní úprava
Nizozemí (2001)	Německo (2000)	Bulharsko
Belgie (2003)	Česká republika (2006)	Lotyšsko
Španělsko (2005)	Slovinsko (2006)	Litva
Švédsko (2009)	Maďarsko (2009)	Polsko
Portugalsko (2010)	Rakousko (2010)	Rumunsko
Dánsko (2012)	Chorvatsko (2014)	Slovensko
Francie (2013)	Malta (2014)	(Severní Irsko)
VB (Anglie a Wales 2013, Skotsko 2014)	Kypr (2015)	
Lucembursko (2015)	Řecko (2015)	
Irsko (2015)	Estonsko (2016)	
Finsko (2017)	Itálie (2016)	

Zdroj: Autor dle Kollman 2009, zpracováno podle ILGA-Europe

3.4 Evropské soudy

Posledním prvkem, kterým EU a Evropa obecně ovlivňuje oblast sexuálních menšin je vliv evropských soudů, ať již ESD tak ECtHR. Jak již bylo zmíněno, problematika LGBT osob se do agendy EU dostala díky rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v kauze *Dudgeon v UK*. V průběhu let následovaly další kauzy spojené s volným pohybem osob, rodinným právem a diskriminací v zaměstnání. Z počátku neměl Soudní dvůr Evropské Unie (dříve Evropský soudní dvůr) žádnou legislativní oporu pro vydávání pozitivních rozsudků v otázce LGBT práv. I přes to hrál důležitou roli v upozorňování na tuto problematiku. (Kollman 2009: 43) Pozice Evropského soudního dvora se změnila po přijetí Amsterodamské smlouvy a následnému přijetí směrnice z roku 2000. Soud se mohl opřít o novou legislativu a začít rozhodovat pozitivně v procesech spojených s diskriminací na základě sexuální orientace.

Prvním soudním procesem, který upozornil na rozpor mezi evropskou legislativou a různými formami národních rodinných svazků, byl judikát *Reed v Netherlands* (C–59/85). V kauze šlo o vyjasnění slova choť (*spouse*) v nařízení EC 1612/68. Britský muž se přestěhoval do Nizozemí, kde přijal pracovní nabídku. Jeho nesezdaná přítelkyně

se přestěhovala s ním, ale nenašla si práci. Zažádala nizozemské úřady o povolení práva na pobyt jako jeho doprovod. Soud rozhodl, že slova choť má stejný význam jako v rodinném právu, tedy manžel/manželka. Soud však uznal právo přivést si s sebou do země svého partnera/partnerku v souladu s článkem 7 o sociálních výhodách při použití zásady o národní nediskriminaci. V důsledku rozhodnutí se Komise rozhodla o novelizaci pojmu choť a v roce 1998 ho změnila na: „*manžel/manželka, nebo osoba odpovídající pojmu manžel/manželka v legislativě národního státu.*“ Přijímání nových legislativních úprav stejnopohlavních svazků (registrované partnerství nebo stejnopohlavní manželství), kterým některé státy nepřipisují stejnou legislativní úroveň jako heterosexuálnímu manželství, však nemusí tuto definici naplňovat. (Bell 2002: 99–103)

Procesem upozorňujícím na diskriminaci mezi stejnopohlavními a různopohlavními páry se stal případ *Grant v SW Trains* (C–249/96). Společnost South-West Trains nabízela pro partnery (sezdané i nesezdané) cestování se společností zdarma. Partnerce slečny Grantové však společnost benefity odmítla. Slečna Grantová podala na firmu žalobu k Evropskému soudnímu dvoru za porušení článku 119 Smlouvy o ES, týkající se nediskriminace na základě pohlaví. Soud rozhodl, že se nejedná o porušení článku 119. V tomto případě nešlo o diskriminaci na základě pohlaví (muž se stejnopohlavním partnerem by taky neměl nárok na benefity), ale o diskriminaci na základě sexuální orientace. Případ Grant upozornil, že oblast diskriminace na základě sexuální orientace není ošetřena žádnou evropskou legislativou. Dalším důsledkem procesu bylo oddělení diskriminace na základě sexuální orientace od kategorie pohlaví. Kvůli chybějícímu ošetření sexuální orientace v legislativě EU rozhodnutí soudu vytvořilo precedent, že diskriminace proti stejnopohlavním partnerům není v rozporu se základními lidskými práv. (Bell 1998: 12)

Precedent z procesu Grant byl použit v procesu *D and Sweden v Council* (C–122/99). Na procesu je vidět, že nejen jednotlivé členské státy, ale i instituce EU se měly problém vypořádat s novými rodinnými formami. Švédskému muži, který ve Švédsku uzavřel registrované partnerství, bylo odmítnuto vyplacení rodinných benefitů za svého partnera. I když Švédsko přiznává registrovaným partnerům stejná práva jako manželským párům, byl muž podle Služebního řádu Rady ministrů považován za svobodného. Soud první instance (dnes Tribunál) odmítl, že se jedná o porušení lidských práv. Evropská úmluva o lidských právech nenařizuje, aby bylo stejnopohlavní partnerství považováno za rovné manželskému páru. Také odmítl diskriminaci na základě

pohlaví (homosexuální žena by také neměla na benefity nárok). Navíc termín choť ve Služebním řádu je definován podle unijního práva, které nezahrnuje registrované partnerství. Žalobce se proti rozhodnutí odvolal k Soudnímu dvoru (C—125/99). Tentokrát se místo odkazu na lidská práva zaměřil na porušení práva volného pohybu. Soud žalobu opět zamítl. Podle soudu nelze porovnávat registrované partnerství a manželství. Rozhodnutí bylo odůvodněno tak, že pouze malé množství členských států považuje registrované partnerství jako rovnocenné k manželství. Kdyby soud rozhodl kladně, registrovaní partneři z ostatních členských států by museli být automaticky považováni za manželský pár. (Bell 2002: 99—103, 110—112)

Ke zrušení precedentu z procesu Grant došlo až po přijetí Amsterodamské smlouvy a směrnice 2000/78/EC. V souvislosti se směrnicí byla vedena dvě řízení týkající se diskriminace na základě sexuální orientace. Jako první byl veden případ *Maruko v Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (C—267/06). Pan Maruko vstoupil v Německu do registrovaného partnerství, které je velmi podobné manželství. Partner pana Maruka zemřel a divadelní společnost mu odmítla vyplatit pozůstalostní důchod. Společnost odmítla důchod vyplatit, jelikož v registrovaném partnerství nemohl být pan Maruko označen za vdovce. Soud rozhodl, že registrované partnerství v Německu se dá srovnat s manželstvím. Jednalo se tak o diskriminaci na základě sexuální orientace. Druhý případ *Römer v Hamburg* (C—147/08) řešil situaci, kdy pan Römer, který žil v registrovaném partnerství, dostával od radnice v Hamburku menší důchod než osoby v manželství. Soud rozhodl na základě předchozího sporu, že v Německu je registrované partnerství považováno jako rovné manželství. Z toho důvodu se také jedná o diskriminaci na základě sexuální orientace. (Pudzianowska, Smizsek 2014: 42—43)

Velmi důležitým se stal judikát *Karner v Austria* (40016/98) Evropského soudu pro lidská práva. Panu Karnerovi bylo odepřeno právo převzít pronájem bytu po smrti svého partnera, jelikož Rakousko přiznávalo právo na pronájem pouze nesezdaným heterosexuálním partnerům. Soud rozhodl, že se jedná o diskriminaci na základě sexuální orientace. Soud nařídil Rakousku, že musí garantovat stejnopohlavním párům stejná práva, jaká garantuje párům heterosexuálním. Rakousko se stalo první zemí, která musela přijmout legislativní úpravu stejnopohlavních párů na základě rozsudku evropského soudu. (Kollman 2009: 43)

Poslední dva významné rozsudky byly také vydány Evropským soudem pro lidská práva. Ve sporu *Vallianatos v Greece* (29381/09 a 32684/09) rozhodl soud, že Řecko porušuje práva stejnopohlavních párů, jelikož umožňuje uzavření registrovaného

partnerství pouze různopohlavním párům. Měsíc po rozsudku řecká ministryně spravedlnosti oznámila novelu zákona o registrovaném partnerství, která povoluje uzavřít tento svazek i stejnopohlavním párům. (ILGA-EU 2014: 82–83) U sporu *X and Others v Austria* (19010/07) odsoudil soud Rakousko za diskriminaci práv stejnopohlavních párů. Země umožňovala adopci sezdáným i nesezdaným heterosexuálním párům, tato možnost však byla odepřena stejnopohlavním párům v registrovaném partnerství. Soud rozhodl, že se jedná o diskriminaci v porovnání s nesezdanými heterosexuálními páry podle článku 14 (zákazu diskriminace) a článku 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Evropské úmluvy o lidských právech. (ILGA-EU 2014: 39)

Soud	Případ	Oblast	Diskriminace
ECtHR	Dudgeon v UK (7525/76)	Kriminalizace mužského homosexuálního styku	Ano, porušení článku 8 ECHR.
ESD	Reed v Netherlands (C-59/85)	Právo na pobyt pro partnera	Ne, v porovnání s manželstvím Ano, v porovnání s nesezdaným partnerem.
ESD	Grant v SWTrains (C-249/96)	Partnerské benefity v zaměstnání	Ne, sexuální orientace není pokryta zákazem diskriminace.
ESD	D & Sweden v Council (C-122/99; C-125/99)	Manželské benefity v zaměstnání	Ne, švédské registrované partnerství není srovnatelné s manželstvím.
ECtHR	Karner v Austria (40016/98)	Přístup k pronájmu po smrti partnera	Ano, jedná se o diskriminaci sexuální orientace, porušení článku 14 ECHR.
ESD	Maruko v VdB (C-267/06)	Pozůstalostní důchod	Ano, diskriminace na základě sexuální orientace. Registrované partnerství v Německu je srovnatelné s manželstvím.
ESD	Römer v Hamburg (C-147/08)	Pozůstalostní důchod	Ano, diskriminace na základě sexuální orientace. Registrované partnerství v Německu je srovnatelné s manželstvím.
ECtHR	Vallianatos v Greece (29381/09; 32684/09)	Přístup k registrovanému partnerství	Ano, diskriminace na základě sexuální orientace, porušení článku 14 ECHR.

ECtHR	X & Others v Austria (19010/07)	Adopce druhým rodičem	Ano, v porovnání s nesezdanými heterosexuálními páry.
-------	------------------------------------	-----------------------	---

Zdroj: Autor dle Kees Waaldijk 2015

Kapitola měla za úkol analyzovat jednotlivé prvky vertikální a horizontální evropeizace a zjistit, jaký druh evropeizace se dá považovat za převládající. Evropská legislativa řeší oblast sexuálních menšin pouze v oblasti antidiskriminace na pracovišti. Rozšíření do dalších oblastí života je dlouhodobě blokováno ze strany Rady. Požadavek Evropského parlamentu k vypracování Harmonogramu proti homofobii byl také uspokojen pouze částečně vydáním *List of Actions* neobsahujícím žádné návrhy budoucí legislativy. V externích vztazích se třetími a kandidátskými zeměmi se problematika LGBT komunity spojuje s otázkou lidských práv. Evropský parlament se již v roce 1998 zavázal k tomu, že nebude souhlasit se vstupem zemí porušující práva gayů a leseb. I když byla problematika sexuálních menšin při rozšíření v roce 2004 a 2007 marginálním tématem, postupně si našla své místo v přístupových jednáních a Komise začala využívat všech dostupných nástrojů. Od kandidátských států je navíc v oblasti LGBT vyžadováno dodržování evropských standardů.

„Misfit“ mezi jednotlivými členskými státy můžeme najít v politice stejnopohlavních svazků. I když se jedná o zřetelnou překážku volného pohybu osob, evropská legislativa v této oblasti chybí. Je tomu tak z důvodu zahrnutí rodinného práva do exkluzivních kompetencí členských států. Na přijímání stejnopohlavních svazků má větší vliv horizontální evropeizace hlavně sociální učení a zájmové skupiny. Stejnopohlavní páry tak stále čelí mnoha problémům při stěhování z jednoho členského státu do druhého, kde jim nemusí být uznány všechny benefity vycházející z partnerství uzavřeného v jejich domovské zemi.

Horizontální evropeizace převládá i v problematice evropského soudnictví. Evropský soudní dvůr má pouze malé možnosti rozhodovat pozitivně v případech týkajících se gayů a leseb. Kvůli chybějící legislativě jde jen o rozsudky v oblasti diskriminace na základě sexuální orientace v zaměstnání a povolání podle směrnice 2000/78/EC. Kladně však můžeme hodnotit upozornění ESD v případě *Grant v SWTrains* na nulové legislativní ošetření diskriminace na základě sexuální orientace. Výrazně větší vliv na oblast sexuálních menšin má Evropský soud pro lidská práva, který však není součástí Unie, a proto je považován za prvek horizontální evropeizace. Díky

rozsudku *Dudgeon v UK* se problematika gayů a leseb dostala do politiky EU a na základě judikátu *Karner v Austria* přijalo Rakousko legislativní úpravu stejnopohlavních párů. I další rozsudky ECtHR přisuzují stejnopohlavním párům v určitých členských státech větší práva, než měly předtím.

Celkově lze tedy zhodnotit, že v problematice sexuálních menšin převládají prvky horizontální evropeizace. Ať nutné dodržování evropských standardů v kandidátských zemích, vliv sociálního učení na politiku stejnopohlavních svazků, nebo vliv Evropského soudu pro lidská práva. Vertikální evropeizace je oslabena chybějící legislativou, což se odráží v negativních rozsudcích Evropského soudního dvora.

Případové studie: Německa, Itálie, Polska a České republiky

Poslední kapitola práce je rozvržena do čtyř případových studií členských zemí a má za cíl odpovědět na otázku: *Jaké jsou dopady evropeizace politiky sexuálních menšin ve vybraných členských státech?* Zkoumané státy jsou vybrány podle dvou kritérií, a sice délky členství a postoje společnosti a politických elit k LGBT komunitě. Dvojice zakládajících a postkomunistických zemí, které přistoupily v roce 2004, je tedy dále rozdělena na jednoho zástupce liberálního a konzervativního postoje k sexuálním menšinám. U každé země bude nejprve ve stručnosti charakterizován její společensko-politický vztah k homosexualitě v dějinách, následně analýza prvků horizontální a vertikální evropeizace, a sice přijetí či nepřijetí registrovaného partnerství a implementace směrnice 2000/78/EC stanovující obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, jež upravuje zákaz diskriminace na základě sexuální orientace.

4.1 Německo

Po vytvoření Německé říše v roce 1871 převzalo císařství pruský zákon zakazující sodomii a vznikl § 175 říšského trestního zákoníku, trestající sexuální styk mezi dvěma muži. (Beachy 2010) Již v roce 1903 výzkumník Magnus Hirschfeld vytvořil nadaci Magnus-Hirschfeld-Schiftung volající po tolerantním přístupu k homosexuálům. Jednalo se o první světové homosexuální hnutí. Vstřícnější postoj zaujala společnost k homosexuálům v období Výmarské republiky. To se však změnilo s nástupem nacismu a začátkem persekuce gayů. V poválečné SRN byla homosexualita stále považována za nemorální a nezákonnou podle § 175 trestního zákona, což potvrdil Ústavní soud. Za sexuální styk mezi muži hrozil trest 5 ve výjimečných případech až 10 let vězení. Základní zákon SRN také přikládá v článku 6 speciální ochranu manželství a rodině. Mezi lety 1953–1965 policie vyšetřovala kolem 100 000 osob porušujících zákon o homosexualitě a každý rok zatkla přibližně 2 800 gayů a leseb. V roce 1969 se sice legislativní procesy proti homosexuálům zastavily a § 175 byl zrušen, ale až roku 1994 poslanci sjednotili věk sexuálního styku, a tím odstranili veškerou diskriminaci. V roce 2002 proběhla rehabilitace osob odsouzených podle zmíněného paragrafu. Postoj společnosti ve vztahu k homosexuálům se začal zlepšovat v průběhu 80. let a zcela se změnil v 90. letech. Ve východním Německu byla legislativa mírnější, ale jako ve všech komunistických zemích využívala tajná policie homosexualitu jako záminku k vydírání. Již v roce 1950 byl § 175 upraven a maximální trest za homosexualitu dosahoval výše

6 měsíců vězení. Další úprava z roku 1957 zrušila trestní stíhání souhlasného homosexuálního styku mezi dospělými muži. (Jörgens 2010: 192–193, FRA 2010)

Přijetí registrovaného partnerství (*Lebenspartnerschaftsgesetz – LpartG*) se stalo pro mnohé překvapením. V Německu nebyl proces sekularizace tak daleko jako u ostatních států, které tuto právní úpravu zavedly. Na přijetí zákona o registrovaném partnerství měla velký vliv německá strana zelených (*B90/Die Grünen*) a organizace Federace gayů a leseb Německa¹⁷ (*Lesben- und Schwulen Verband Deutschland – LSVD*). LSVD vedlo v roce 1992 kampaň Akce matrika (*Aktion Standesamt*), při níž se stovky homosexuálních párů pokoušelo uzavřít manželství v některých německých městech. Chtěli tím upozornit na přijetí registrovaného partnerství v Dánsku. Kampaň se dostala do německých médií a přenesla diskuzi o právech stejnopohlavních párů k veřejnosti. (Kollman, Paternotte 2013: 519–523)

Na politické úrovni udržovala otázku stejnopohlavních svazků, se kterou se vnitřně ztotožnila, strana zelených a pomohla ji přenést do politických debat. Kelly Kollman poukazuje na to, že pro německé zelené byla v otázce registrovaného partnerství důležitým aktérem EU, zvláště pak Evropský parlament. Zde mohli němečtí politici diskutovat o problematice stejnopohlavních svazků s politiky ze zemí, kde byla určitá legislativní úprava přijata. Navíc právě podle německé poslankyně zelených Claudii Roth byla pojmenována rezoluce Rothové Evropského parlamentu. V roce 1998 se zelení stali členy vládní koalice spolu se sociálními demokraty (SPD). Obě strany se v předvolebním programu zavázaly k přijetí zákona o registrovaném partnerství. V koaliční smlouvě stálo, že plánovaný zákon usiluje o implementaci doporučení ze strany EP. I přes většinu v Bundestagu se zákonodárci obávali dvou institucionálních bariér. Zprv, možnosti soudního zrušení zákona kvůli článku 6 základního zákona. Z tohoto důvodu poslanci přistoupili k přijetí registrovaného partnerství otevřeného jak stejnopohlavním, tak různopohlavním párům. Druhou závažnější hrozbou byla převaha křesťanských stran (CDU, CSU) v Bundesratu. Proto byl zákon rozdělen na dvě části. První část vytvářela novou instituci registrovaného partnerství se spojenými povinnostmi, která schválení Bundesratu nepotřebovala. Druhá část upravující finanční a daňové benefity nakonec

---

¹⁷ LSVD byla založena jako Federace gayů (SVD) roku 1990 v Leipzigu ve východním Německu. V západním Německu byly organizace spojené s homosexuály spíše nakloněny levicovému radikalismu. Nevěnovaly se oblasti lidských práv, nýbrž vystupováním proti tradičnímu „atomickému“ modelu rodiny. V roce 1999 se SVD spojilo s lesbickými aktivistkami a vznikla organizace LSVD. Brzy po vytvoření se LSVD stalo členem ILGA-Europe, s její pomocí dokázala organizace legitimizovat svůj pohled na práva gayů v rámci lidských práv. (Kollman, Patternote 2013: 519)

schválena nebyla. Německé registrované partnerství se tedy nestalo ani srovnatelné s manželstvím, ani s právními úpravami ostatních evropských států. I tak se ihned po přijetí zákona se tři spolkové země vedené křesťanskými stranami obrátily na soud s tím, že zákon porušuje článek 6 základního zákona. Soud však rozhodl, že registrované partnerství nijak neohrožuje heterosexuální manželství, a navíc upozornil zákonodárce, že ani udělení více benefitů pro stejnopohlavní partnery nenarušuje základní zákon. Rozsudek soudu pomohl vládní koalici prosadit v roce 2004 nový zákon rozšiřující finanční benefity pro registrované partnery a také umožnil adopci partnerova dítěte. (Kollman 2009: 45–47) V roce 2009 byl novelizován zákon o dani z příjmu a dědictví, podle nichž již mají stejnopohlavní páry stejná osvobození od daní jako manželé. (FRA 2010:7)

Evropská směrnice 2000/78/EC byla transponována do německého právního řádu *zákonem o transpozici evropských směrnic implementujících principy rovnosti* (transpoziční zákon) ze srpna 2006. Přijetí zákona bylo velmi problematické a ukončené kompromisem. Zákon je značně limitovaný v porovnání s evropskou směrnicí. Hlavní součástí transpozičního zákona je obecný zákon o rovném zacházení (*Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz – AGG*). Ten zakazuje diskriminaci i na základě sexuální orientace (německé zákony hovoří o sexuální identitě) i nad rámec zaměstnání, ale v oblasti sexuální orientace má určitá slabá místa. Jedná se například o nedostatečnou ochranu před propuštěním nebo nevýhodné postavení státních zaměstnanců, soudců a vojáků se stejnopohlavním partnerem, jimž zákon nepřipisuje ve všech státech veškeré benefity jako manželským párům. Jako orgán pro prosazování práva na rovné zacházení (*equality body*) stanovuje zákon Federální antidiskriminační agenturu (*Antidiskriminierungsstelle*) zřízenou pod federálním ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mladistvé. (Tamtéž: 11–12)

4.2 Itálie

Sexuální styk mezi muži byl na území Itálie dekriminalizován již v roce 1871. Ani fašistická Itálie formálně nezakazovala homosexualitu, ale proti gayům a lesbám vedla silné represe za pomoci policie. Homosexualita zůstala legální i po druhé světové válce. (Grigolo, Jörgens 2010: 252) Italská ústava obsahuje obecný článek o rovnosti a nediskriminaci, stanovující: „*Všichni občané mají stejnou sociální důstojnost a jsou si rovni před zákonem bez ohledu na pohlaví, rasu, jazyk, víru, politické názory, osobní a sociální podmínky.*“ Italská společnost však stále nahlíží na LGBT komunitu spíše

negativně a sexuální orientace je doposud cílem otevřeného nepřátelství. Média často upozorňují na homofobní násilí či nadávky. I přes to se situace LGBT osob, a hlavně stejnopohlavních rodin, stává tématem mainstreamových společenských debat. (Favilli 2016: 6, 32)

Jedním z faktorů ovlivňujících postavení LGBT osob v Itálii je stále přetrvávající vliv katolické církve. Ta nejen že odmítá jakékoli neheterosexuální chování, ale má i silný vliv na cenzuru debaty ohledně sexuálních menšin ve školách a v politice. S tím je spojeno i stále silné tradiční patriarchální kulturní pozadí přetrvávající zvláště na jihu země, které má dopad na viditelnost lesbické problematiky. Dalším faktorem je vysoká fragmentace samotného LGBT hnutí spojeného s konflikty mezi radikální levicí a modernisty a rozdělením gay a lesbických hnutí. Italské LGBT organizace jsou často lokální až individualistické. Mají větší vliv na politiku v regionech a městech a nemohou efektivně ovlivnit celonárodní politiku. (Grigolo, Jörgens 2010: 252–255)

Některá města (Empoli, Pisa, Milano, Florencie, Neapol, Řím) zavedla registraci občanských svazků pro nesezdané stejnopohlavní i různopohlavní páry. Registrace má však pro páry spíše symbolickou hodnotu. Bývalý premiér Matteo Renzi v průběhu roku 2014 slíbil že do konce roku 2015 představí návrh zákona o registrovaném partnerství. (ILGA-Europe 2015: 94) Navíc v červenci 2015 rozhodl Evropský soud pro lidská práva jednomyslně v judikátu *Oliari and Others v Italy*¹⁸ (18766/11 a 36030/11), že Itálie porušuje článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (EHCR), jelikož neposkytuje žádnou formu legislativního uznání pro stejnopohlavní páry. Proto doporučil italské vládě přijmout buď zákon o občanských svazcích, nebo registrovaném partnerství. Evropský soud pro lidská práva poprvé rozsudkem nařídil legální uznání práv stejnopohlavních párů. Návrh zákona o registrovaném partnerství bez možnosti adopce dětí párem byl Senátu předložen v březnu 2015. (ILGA-Europe 2016: 94–95) Opozici proti zákonu utvořily katolické a středopravé stany ale i část premiérovi Demokratické strany. V únoru 2016 zákon schválil Senát. Odmítl však možnost adopce dětí druhým partnerem a také nutnost věrnosti, která je spojována s manželstvím. (Pianigiani 2016)

---

¹⁸ V červnu 2008 se pan Oliari a pan A. rozhodli upevnit svůj vztah svatbou a požádali o ni u příslušného úřadu. Jejich žádost však byla zamítnuta. Muži podali stížnost k městskému soudu s ohledem na to, že italská ústava explicitně nezakazuje stejnopohlavní manželství. Soud žádost zamítl s tím, že Ústava nespécifikuje možnost uzavřít manželství, ale občanský zákoník požaduje, aby žadatelé manželství byli opačného pohlaví. Navíc žádný italský zákon ani legislativa EU nepřipisuje právo stejnopohlavních párů na manželství. Žalobu zamítl i italský nejvyšší soud. Ten rozhodl, že stejnopohlavní páry nemají automatické právo na sňatek a je jim dána stejná ochrana, jakou mají nesezdané heterosexuální páry. Pan Oliari se tedy odvolal k Evropskému soudu pro lidská práva. (ECtHR 2015)

Poslaneckou sněmovnou byl zákon schválen v březnu 2016. S přijetím zákona spojil Renzi hlasování o důvěře. Italské registrované partnerství poskytuje partnerům stejná práva jako manželům bez možnosti adopce dětí. Itálie se přijetím zákona stala poslední západoevropskou zemí upravující stejnopohlavní svazky. (Squires 2016, Povoledo 2016)

Implementace směrnice 2000/78/EC byla provedena legislativním dekretem č. 216/2003 v červenci 2003. V roce 2006 zahájila EK řízení pro neplnění povinnosti odůvodněné nesprávnou implementací. Z toho důvodu byl původní dekret v roce 2008 novelizován dekretem 59/2008 a poté vydán jako zákon č. 101/2008. Podle něj se za nelegální považuje diskriminace na základě sexuální orientace u pracovníků. Italské zákonodárství tedy poskytuje LGBT osobám ochranu pouze v zaměstnání. Zákon rozšiřuje pravomoci Úřadu proti rasové diskriminaci (*Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Razziali – UNAR*) k boji proti diskriminaci na základě dalších oblastí zmíněných v evropské směrnici, ze kterého se stává „equality body“. (Cartabia 2010: 8–11)

4.3 Polsko

Dekriminalizace homosexuálního styku se na území Polska datuje až do roku 1832, kdy byl přijat Napoleonský zákoník. Stejně opatření bylo přeneseno i do trestního zákoníku Polské republiky z roku 1932. (Mizielinska 2010: 322–323) I přes dekriminalizaci byla za minulého režimu sexuální orientace využívána tajnou policií jako důvod k vydírání a rekrutaci informátorů. Mezi lety 1985–1988 byl tajnou policií proveden rozsáhlý zátah na homosexuální muže pod názvem Operace hyacint týkající se 11 000 osob. (O'Dwyer 2012: 332–352) Postkomunistická Ústava z roku 1997 explicitně nezakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace, podle článku 32 jsou si: „*všichni lidé rovni před zákonem a mají právo na rovné zacházení...*“ (Bojarski 2016) Ústava však klade důraz na ochranu heterosexuální rodiny. V článku 18 stojí: „*manželství je svazek mezi mužem a ženou, rodina, mateřství a rodičovství je pod přímou ochranou Polské republiky.*“ (rainbow-europe)

Před vstupem do EU se zdál vývoj práv LGBT komunity pozitivní, i když nebyl otázkou celonárodní politiky. V tomto období sociální tabu přetrvávající z dob komunismu zabraňovalo otevřené politické diskuzi více než vysoká aktivita polské

církve¹⁹. Homosexualita se stala v Polsku tématem celostátní politiky související s lidskými právy v roce 1998, kdy EP rozhodl, že bude blokovat vstup jakékoli země, která porušuje práva sexuálních menšin. V roce 2001 byl uspořádán první pochod rovnosti (*Parada Równości*) ve Varšavě a založena organizace Kampaň proti homofobii (*Kampania przeciw homofobii*). Ta se ihned stala aktivní na mezinárodní a evropské úrovni (primárně navázala styky s ILGA-Europe, ale i s Evropskou komisí a Evropským parlamentem), a to také za účelem získávání fondů. (O'Dwyer 2012: 332–352) V roce 2003 představila kampaň *At' nás vidí* (*Niech nas zobacza*), ukazující portréty 30 homosexuálních párů držících se za ruce, s níž vyvolala živou občanskou debatu nad problematikou sexuálních menšin. (Graff 2006: 438) Ve stejném roce byl iniciován první neúspěšný zákon o registrovaném partnerství. (Uitz 2012: 241)

Další změna ve vidění práv LGBT osob nastala při vedení přístupových jednáních. V nich Komise kritizovala Polsko za nedostatečnou ochranu gayů na pracovišti, ale i v Ústavě. I přes silné odmítání a zdržování ze strany Sejmu Polsko nakonec upravilo svůj pracovní zákoník. (O'Dwyer 2012: 332–352) Renata Uitz tvrdí, že státy, které zdržovaly transpozici směrnice 2000/78/EC vysílaly k občanům zprávu, že boj proti diskriminaci u určitých skupin obyvatelstva není prioritou jejich, ale cizí autority. (Uitz 2012: 253)

Podmínky EU vztahující se k Ústavě a pracovnímu zákoníku změnilly problematiku gayů a leseb v otázku národní identity. To mělo vliv i na volby v roce 2001. Nové pravicové nacionalistické strany (Právo a spravedlnost – PiS a Liga polských rodin – LPR) začaly využívat antihomosexuální rétoriku. Měsíc po vstupu do EU zakázal tehdejší starosta Varšavy a jeden z hlavních představitelů strany PiS Lech Kaczyński varšavský pochod rovnosti. (O'Dwyer 2012: 332–352) Argumentoval násilnostmi, které nastaly při pochodu v Krakově, kde byli pokojní účastníci napadeni členy Všepolské mládeže – mládežnické odnože strany LPR. Pochod se nakonec uskutečnil ve městě Poznaň i přes protest pravicových stran a katolické církve. V roce 2005 starosta Kaczyński znovu zakázal pochod ve Varšavě a prohlásil, že akce je obscénní a mohla by urazit city věřících, navíc dodal, že nevidí důvod k propagaci homosexuality. V den, kdy se měl pochod konat, uspořádalo několik konzervativních skupin včetně mladické odnože PiS a Všepolské mládeže protidemonstrace, které byly městem povoleny. V téže roce byl zakázán i pochod v Poznani a následnou neoficiální demonstraci znovu napadla

---

¹⁹ Od roku 1989 církev úspěšně lobbovala za znovuzavedení náboženské výchovy na školách, čehož dosáhla v roce 1991. V roce 1992 prosadila respektování křesťanských hodnot ve vysílání. Zákaz potratů byl přijat v roce 1993. (O'Dwyer 2010: 235)

Všepolská mládež. Při zásahu policie zatkla převážně členy skupin za LGBT práva. V roce 2006 napadli účastníci pochodu za tradice pochodu tolerance v Krakově. (Graff 2006: 439–441, O'Dwyer 2012: 332–352)

Zákaz varšavského pochodu v roce 2005 se stal příležitostí pro polské aktivisty, kteří s pomocí z německé strany podali na Polsko žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva. Soud v roce 2007 v judikátu *Baczkowski v Poland* rozhodl, že zákaz pochodu porušuje článek 11 ECHR o svobodě shromažďování. Následoval rozsudek polského Nejvyššího správního soudu o nezákonnosti zrušení poznaňského pochodu z roku 2006. (Ayoub 2013: 279–310) Od té doby probíhají polské pochody rovnosti bez většího násilí. Podle Agnieszky Graff by měla být politizace LGBT problematiky posuzována v kontextu vstupu Polska do EU. Obránci práv sexuálních menšin totiž často poukazují na vývoj ve státech západní Evropy a kontext EU. Naopak homofobie je mnohdy spojována s nacionalismem a obranou národního státu před kulturním chaosem Unie. (Graff 2006: 445–448) Stejný názor zastává i Conor O'Dwyer, který tvrdí, že v Polsku byla silná homofobní rétorika spojována s nacionalistickými tendencemi po vstupu do EU. (O'Dwyer 2012: 332–352)

Na situaci homosexuálů v Polsku má velký vliv také obsazení vlády a osoba prezidenta. Volby v roce 2005 vyhrály strany s jasnou antihomosexuální rétorikou. Vítězem voleb se stala strana Právo a spravedlnost a vznikla menšinová vláda pod vedením Kazimierze Marcinkiewicze. Ten se vyjádřil, že homosexualita je proti přírodě a homosexuálům by mělo být zakázáno vyučovat na školách. V roce 2006 vešla strana do koalice se stranami LPR a Sebeobrana. Nový Premiér Jarosław Kaczyński v kampani navrhl zákaz učitelské profese pro homosexuály a po nástupu do funkce uvedl: „*Jestliže se nějaký člověk pokusí ostatní infikovat svou homosexualitou, tak musí zakročit stát proti narušení svobody.*“ Ministr kultury Kazimierz Michał Ujazdowski varoval před „brutální“ homosexuální propagandou převlečenou za toleranci. (O'Dwyer, Schwartz 2010: 229) Liga polských rodin je známá pro svůj otevřený odpor k homosexuálům, které nazývá pedofily. Její předseda Roman Giertych byl jmenován ministrem školství. Giertych chtěl přetvořit polský školský systém na nacionalistický a katolický a zaměřit se na boj proti „homosexuální propagandě“. Ministerstvo například vyhodilo vedoucího trenéra Národního výcvikového střediska za distribuci brožury proti diskriminaci vydanou Radou Evropy obsahující část o homofobii. (O'Dwyer 2012: 332–352) V roce 2005 se konaly v Polsku prezidentské volby, jež vyhrál Lech Kaczyński. V kampani představil dokument *Katolické Polsko v křesťanské Evropě*, v němž byly zákazy pochodů

hrdosti vylíčeny jako úspěchy v boji proti demoralizaci společnosti. (Uitz 2012: 241–242) Evropský parlament na základě událostí v Polsku vydal dvě rezoluce v lednu a červnu 2006. Lednová rezoluce byla přijata bez dodatku, který by přímo zmiňoval Polsko jako zemi s vyskytující se homofobií. Přesto byla rezoluce v zemi chápána jako útok na její morální standardy. Červnová rezoluce byla přijata z důvodů rostoucího rasistického a homofobního násilí v Evropě, a přímo jmenovala Polsko. Na polské politické scéně a v médiích byla rezoluce reflektována jako nespravedlivá, skandální a karikující polskou realitu. (Graff 2006: 441–442)

V roce 2007 padla vláda kvůli finančním skandálům a po volbách vytvořila koalici proevropská strana Občanská platforma (PO) s Polskou lidovou stranou. PO však ve své proevropské politice nešla až tak daleko, aby otevřeně podporovala práva homosexuálů a spíše se této otázce vyhýbala. V roce 2011 předložil Svaz demokratické levice (SDL) spolu s Občanskou skupinou pro registrované partnerství další návrh zákona o registrovaném partnerství, který však poslanci nestihli projednat do voleb v témže roce. (O'Dwyer 2012: 332–352) Ve volbách znovu zvítězila Občanská platforma a do parlamentu se dostala nová strana Palikotovo hnutí, která si ve svém programu stanovila cíl přijetí registrovaného partnerství. (ILGA-Europe 2011: 130) Po volbách byly představeny tři návrhy zákona o registrovaném partnerství, jeden z iniciativy Palikotova hnutí, druhý Svazem demokratické levice a třetí byl předložen vládní stranou PO. Všechny tři návrhy ale zamítl parlament v lednu 2013. (ILGA-Europe 2014: 131)

Implementace směrnice 2000/78/EC do polského národního práva probíhala formou novelizace pracovního zákoníku, přidáním nové kapitoly o rovném zacházení na pracovišti (článek 2a) a doplněním obecných principů v článku 11. Novelizovaný zákoník však obsahoval mírné odchylky od směrnice a poskytoval širší škálu výjimek od obecných principů. Polsko tedy odmítlo vytvořit zcela nový antidiskriminační zákon a také zřídit orgán „equality body“, nebo delegovat jeho pravomoci na jiný orgán. Na základě těchto důvodů zahájila Evropská komise v roce 2010 proti Polsku řízení pro neplnění povinnosti. Řízení bylo zrušeno v březnu 2011, kdy Polsko přijalo nový antidiskriminační zákon (*zákon o implementaci některých opatření Evropské unie v oblasti rovného zacházení*) obsahující vyčerpávající seznam všech druhů diskriminace, rozšiřující oblast nediskriminace v zaměstnání a zakazující určité druhy diskriminace i v dalších oblastech. Zákon ustavuje ombudsmana (*Rzecznik Praw Obywatelskich*) jako „equality body“. Zákaz diskriminace na základě sexuální orientace zůstává i podle nového zákona pouze v oblasti zaměstnání. (Bodnar 2010: 10–22, Bojarski 2016: 6–11)

4. 2 Česká republika

Homosexuální styk byl dekriminální již v socialistickém Československu v roce 1961, zvláště díky novým poznatkům v oblasti sexuologie. I přes to se homosexuálové stávali snadnými oběťmi vydírání a pronásledování ze strany tajné policie. Po přechodu k demokracii vláda ustanovila stejnou věkovou hranici pro homosexuální a heterosexuální styk. V roce 1991 byly zničeny policejní seznamy homosexuálů a dva roky poté byla homosexualita vyškrtána ze seznamu nemocí. (Seidl 2012: 324) V české ústavě se také explicitně nezmiňuje sexuální orientace jako oblast chráněná proti diskriminaci. Součástí Ústavy ČR je Listina základních práv a svobod, která v článku tři stanovuje: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“ Sexuální orientace může být považována za součást jiného postavení, pokud tak rozhodne soud. (Zahumenský 2016: 31–35)

V devadesátých letech se gay a lesbické hnutí rapidně rozšířilo a navázalo kontakty s Občanským fórem a členy parlamentu. V roce 1991 byla založena národní zastřešující organizace SOHO (Sdružení organizací homosexuálních občanů) později přejmenovaná jako Gay iniciativa. Jednalo se o první celonárodní gay a lesbickou síť zaměřující se na lidská práva homosexuálů v bývalém východním bloku. Organizace se stala členem ILGA a od roku 1993 začala na domácí scéně aktivně lobbovat za registrované partnerství. (Long 1999: 246–250)

První poslanecký návrh zákona o registrovaném partnerství byl předložen v roce 1997. Jednalo se o velmi jednoduchý koncept, který měl pro partnery stejné právní důsledky jako heterosexuální manželství, kromě možnosti adopce dětí. Vláda Josefa Tošovského se k němu stavěla negativně a parlament ho zamítl v prvním parlamentním čtení. Proti hlasovali poslanci pravicových a konzervativních stran (SPR-RSČ 100 %, KDU-ČSL 88 %, ODA 85 %, ODS 54 % poslanců proti). Pro se vyjádřila většina ČSSD a všichni komunisté. Druhý poslanecký návrh přišel v roce 1999 a velmi se podobal tomu předchozímu, jen přísněji upravoval vstup cizinců do institutu registrovaného partnerství a starost o dítě. Vláda Miloše Zemana s ním souhlasila, i když upozornila na některé jeho nedostatky. Návrh prošel prvním čtením, druhé čtení se konalo třikrát, a nakonec byl zamítnut. Zcela ho odmítla KDU-ČSL, podpořen byl znovu všemi komunisty. Po ztroskotání poslaneckého návrhu přišla vláda Miloše Zemana v roce 2001 s vlastní

iniciativou. Ta byla již v prvním čtení vrácena vládě k přepracování a vzhledem k blížícímu se termínu voleb fakticky zamítnuta. Nová vláda Vladimíra Špidly²⁰ začala připravovat svůj návrh zákona o registrovaném partnerství, kvůli odporu koaliční KDU-ČSL ho však nakonec nepodala. Skupina poslanců tedy vydala vlastní návrh, který již neobsahoval všechny benefity jako předchozí (nevznikalo například společné jmění partnerů). Vláda zaujala neutrální stanovisko, zákon prošel prvním i druhým čtením, ale nakonec nebyl přijat o jediný hlas. V hlasování poklesla podpora komunistů, proti návrhu znovu hlasoval celý poslanecký klub KDU-ČSL. (Seidl 2012: 429–459, gay.iniciativa.cz/historieRP)

Poslední návrh zákona o registrovaném partnerství byl podán za necelé tři měsíce. Znění návrhu bylo téměř identické s předchozím, kromě změn pro vstup a zrušení partnerství. Návrh schválila Poslanecká sněmovna ve všech třech čteních, hlavně díky podpoře ČSSD, a také Senát. Nakonec ho však vetoval prezident Václavem Klausem. (Seidl 2012: 429–459) Klaus své rozhodnutí odůvodnil tím, že v České republice pro homosexuální páry existuje bezproblémové právní prostředí (ve společnosti jsou tyto páry respektovány, jejich soužití není nelegální a neexistují žádné legislativní překážky pro uspořádání dalších aspektů za stávajících pravidel), proto není zapotřebí nová zákonná regulace. Dále dodal, že zákon nemá za úkol registraci stejnopohlavních párů, ale uznání homosexuální menšiny jako součást normy, a přináší prvky pozitivní diskriminace. Navíc, podle něj, registrované partnerství silně připomíná institut manželství a z něj vycházející rodiny, což nelze v žádném případě srovnávat. (klaus.cz 2006) K vetu se vyjádřil premiér Jiří Paroubek: „*Je smutné, že se prezident republiky nedokázal přenést přes své předsudky vůči minoritní skupině obyvatel ČR a nechce umožnit odstranění její diskriminace.*“ (Seidl 2012: 457) Po třech pokusech Poslanecká sněmovna 15. března 2006 přehlasovala prezidentské veto s minimálním potřebným počtem 101 hlasů, na čemž měl velkou zásluhu premiér, který dokázal pro zákon získat podporu skoro celé ČSSD. Registrované partnerství nabylo účinnosti od 1. července 2006. Jan Wintř uvádí, že během let přibývalo poslanců hlasujících pro registrované partnerství mimo jiné také pod vlivem prosazování podobných zákonů v řadě evropských zemí. (Seidl 2012: 429–459)

Prezident Klaus se také vůči homosexuálům negativně vymezil u příležitosti prvního ročníku českého pochodu hrdosti (Prague Pride) v roce 2011. Prezidentův vicekancléř Petr Hájek se o akci vyjádřil, jako o politické demonstraci určitého

---

²⁰ Ve volebním programu ČSSD se strana zavazovala k předložení zákona o registrovaném partnerství.

hodnotového vidění světa, kde klasická rodina nehraje roli a jež narušuje kulturní tradice země. Také označil homosexualitu za deviaci a abnormalitu, a přidal kritiku na tehdejšího primátora Prahy Bohuslava Svobodu za ODS kvůli podpoře této akce. (Lidové noviny 2011) Na výzvu opozičních stran ČSSD a Věcí veřejných se prezident Klaus odmítl distancovat od Hájkových slov. Podle jeho prohlášení by prezident volil jiná slova než Hájek. Dále odmítl účast na slovíčkaření, zda je možné homosexualitu považovat za anomálii, vybočení z normy či deviaci. Zároveň však uvedl, že je nutné homosexuální menšinu chránit, ale zabránit projevům „homosexualismu“ jakožto názorového postoje propagující a zvýhodňující v tomto případě sexuální menšinu. (klaus.cz 2011)

V českém právním systému byla směrnice 2000/78/EC zapracována do zákoníku práce, zákonu o zaměstnanosti a antidiskriminačního zákona. Nejprve se pro potřeby vstupu do EU novelizoval původní zákoník práce 65/1965 Sb. Nový zákoník 262/2006 Sb., ale již počítal s existencí samostatného antidiskriminačního zákona. (Dvorská 2008) Jeho první návrh byl představen v roce 2005, ale neprošel schválením Senátu. Evropská komise tedy zahájila řízení pro neplnění povinnosti proti ČR. V roce 2007 tedy vláda předložila nový návrh antidiskriminačního zákona. Ten byl však přijat až v roce 2009, kdy Poslanecká sněmovna přehlasovala veto prezidenta Václava Klause²¹. Český antidiskriminační zákon přesahuje rámec směrnice 2000/78/EC, jelikož zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace i mimo oblast zaměstnání. Také připisuje ombudsmanovi jednat v případech diskriminace, čímž se stává českým „equality body“ (Honusková, Sturma 2010: 7–12)

Na případových studiích můžeme pozorovat, že projevy evropeizace politiky sexuálních menšin se vyskytují ve všech vybraných státech. Příklad České republiky, a zvláště Polska nám ukazuje, že v postkomunistických zemích začala být politika spojená s LGBT komunitou výrazná a problematická až po vstupu do EU. V Polsku se hlavními projevy staly zákazy pochodů hrdosti a výroky některých pravicových politiků, kteří se později stali členy vlády. V České republice se jednalo o vetování zákonů o registrovaném partnerství a antidiskriminaci následované homofobními vyjádřeními části politické elity. Dá se tedy souhlasit s některými odborníky, že v postkomunistických

---

²¹ Prezident vetoval zákon z důvodu jeho zbytečnosti. Česká republika podle něj nepotřebuje nový „střechový“ zákon a poslanecká sněmovna by měla spíše provést novelizaci těch stávajících. Podle Klause Česká republika nikoho nediskriminuje a zákon je spíše ideologickým než politickým nástrojem. (Klaus.cz 2008)

zemích je problematika sexuálních menšin spojena s nacionalistickým a pravicovým odporem k západoevropskému integračnímu procesu.

Na všech případech je zřetelné, že k přijetí registrovaného partnerství přispěly ve všech státech zájmové skupiny napojené na zastřešující organizace ILGA-Europe. Ty mohly i díky volnému pohybu osob získávat nové informace a rady. Německý případ ukázal důležitost evropských institucí, které zastávaly úlohu fóra a napomáhaly politickému dialogu přenášenému na domácí úroveň. V Polsku a Itálii hrál roli i Evropský soud pro lidská práva. V polském případě z důvodu mezinárodnímu spojení polských a německých aktivistů, v italském případě mělo soudní rozhodnutí přímý vliv na přijetí registrovaného partnerství. Absence právní úpravy svazků stejnopohlavních osob je v Polsku způsobena vlivem katolické církve a nepříznivým vládním postojem. Italská fragmentace LGBT hnutí a jejich neschopnost lobbovat na celostátní úrovni je dalším aspektem, který nepříznivě ovlivnil tento proces.

Za prvek vertikální evropeizace je v této kapitole považována směrnice 2000/78/EC. Povinnost přijmout evropskou legislativu mají všechny členské státy. Zde se rozdílly vyskytovaly mezi zeměmi označenými jako liberální a konzervativní. Liberální členské státy, tedy Česká republika a Německo, přijaly zákaz diskriminace na základě sexuální orientace nad rámec zaměstnání a povolání. Naopak Polsko a Itálie zakazují diskriminaci LGBT osob pouze v rámci směrnice. V obou zemích jsou navíc zákony navazující na evropskou směrnici jedinou legislativou zmiňující sexuální orientaci jako oblast chráněnou před diskriminací.

Za hlavní „veto players“ v evropeizaci politiky sexuálních menšin můžeme tedy označit pravicové politiky a katolickou církev. Státy navíc mohou využívat nesouhlas s transpozicí evropské legislativy k tomu, aby ukázaly svým občanům, že politika týkající se sexuální orientace je tématem EU a nevychází z národní diskuze. Naopak „change agentst“ procesu evropeizace se stávají národní LGBT zájmové skupiny napojené, díky možnosti volného pohybu osob, na evropskou organizaci ILGA-Europe.

Závěr

Tématem bakalářské práce byla analýza vlivu politiky Evropské unie týkající se sexuálních menšin a její dopad na vybrané členské státy. Evropská legislativní úprava života LGBT osob se začala projednávat již na počátku 80. let, stále se však jedná o marginální téma, i když se mu v průběhu let dostává čím dál většího prostoru. Přitom se problematika spojená se stejnopohlavními partnerstvími dá považovat za významnou překážku ve volném pohybu osob.

Primárním cílem práce bylo analyzovat evropskou politiku týkající se sexuálních menšin, institucionální zázemí, jež Evropská unie vytváří v dané oblasti a dopady procesů evropeizace ve vybraných členských státech, což mělo pomoci k zodpovězení hlavní výzkumné otázky: *Jaký vliv má Evropská unie na postavení sexuálních menšin v členských státech?* V každé části práce byly ještě stanoveny dodatečné otázky, a sice: *Jaké institucionální zázemí vytváří Evropská unie v oblasti LGBT? Jaký typ evropeizace lze v oblasti sexuálních menšin považovat za převládající? Jaké jsou dopady evropeizace politiky sexuálních menšin ve vybraných členských státech?* Sekundárním cílem bylo představení ucelenějšího náhledu do problematiky sexuálních menšin v kontextu EU, který na české i světové odborné scéně chybí.

Teoretický koncept potřebný k uchopení zkoumané problematiky objasňujeme v první kapitole. K analýze jsme využili teorii evropeizace, jež byla pro účely práce definována jako 1) výstavba evropské struktury vládnutí, aplikovaná v druhé kapitole, 2) vliv EU na členské státy. Aby mohla být teorie evropeizace použita, musí být zkoumaná politika považována za nevyhovující a musí se u ní vyskytovat „misfit“ mezi evropskou a národní úrovní. Oblast sexuálních menšin můžeme s jistotou označit jako jednu z nevyhovujících politik, jelikož se zde vyskytuje nejen rozdíl mezi evropskou a národní úrovní, ale i mezi jednotlivými členskými státy. V práci se výrazněji projevovало dělení na horizontální a vertikální evropeizaci, než přístup „top-down“ a „bottom-up“. Jednotlivé prvky horizontální a vertikální evropeizace byly proto dále analyzovány ve třetí kapitole.

Druhá kapitola se věnovala evropské úrovni vládnutí a odpovídala na otázku: *Jaké institucionální zázemí vytváří Evropská unie v oblasti LGBT?* Analýza se zaměřila na hlavní evropské instituce, a sice Komisi, Parlament a Radu. Nejpozitivněji můžeme ve spojení s problematikou sexuálních menšin hodnotit Evropský parlament. Ten se věnuje zkoumané problematice nejdéle, první rezoluce upozorňující na problémy gayů a leseb

ve Společenství pochází z roku 1984. Parlament přispěl k zařazení práv LGBT osob do oblasti lidských práv, a zmiňuje sexuální menšiny v každoročních zprávách o stavu základních práv v EU. Navíc již dlouho požaduje přijetí horizontální legislativy (*Roadmap*) proti homofobii. Na půdě EP také vznikla speciální meziskupina pro LGBT práva (*The European Parliament's Intergroup on LGBT Rights*). I když členové meziskupiny pocházejí ze všech frakcí EP, jsou mezi nimi vidět značné rozdíly. Největší podpora přichází od Zelených/Evropské svobodné aliance (Green/EFA), nejnižší od Skupiny „Evropa svobody a přímé demokracie“ (EFD). Přesto v Parlamentu panuje silný konsenzus, který můžeme považovat za překvapivý, nejvíce se projevující v častém upozorňování na situaci LGBT komunity v EU i ve světě, ale i ambiciózností jednotlivých rezolucí. Bohužel kvůli rozhodovacímu procesu konzultace použitému v evropské politice antidiskriminace nemá Parlament přímý vliv na unijní legislativu. Evropská komise se otázce LGBT osob začala věnovat v 90. letech a její postoj můžeme považovat za mírně rozpolcený. Na jedné straně podporuje zájmové skupiny, jak finančně, tak svou otevřeností k lobbingu. Na straně druhé se v této problematice projevuje značná rezervovanost, způsobená strachem z neschválení legislativy Radou ministrů, a také nerozhodný postoj jednotlivých komisařů. I když se současná Junckerova Komise staví k otázce LGBT osob kladně, jsou názory komisařky Věry Jourové, pod níž politika antidiskriminace spadá, značně nekonzistentní. Komisařka Jourová sice tvrdí, že LGBTI osoby potřebují větší podporu politiků, ale považuje pochody hrdosti za provokativní. Také deklarovala, že Komise nemá v úmyslu zasahovat do rodinného práva členských států a politiky stejnopohlavních svazků, ale bude se zaměřovat pouze na boj proti diskriminaci na pracovišti. Rada EU je, kvůli nutné jednomyslnosti a opozici některých států, postavena do role faktického veto hráče evropské politiky sexuálních menšin. I když je tedy oblast sexuálních menšin, a hlavně stejnopohlavních partnerství a rodin, vhodnou oblastí pro aktivní činnost ze strany Komise, naráží zde na odpor ze strany některých členských států a neochotu unijních představitelů více riskovat či hledat jiné cesty prosazení určité legislativní úpravy.

Další institucionální zázemí na evropské úrovni poskytuje agentura Evropské unie pro základní práva (*European Union Agency for Fundamental Rights – FRA*). Ta byla zřízena v roce 2007 a má za úkol poskytovat informace a podporu členským státům a institucím EU, od roku 2008 se věnuje problematice sexuálních menšin. Nutné je zmínit i evropskou regionální pobočku Mezinárodní asociace gayů a leseb (ILGA) ILGA-Europe. Jedná se o evropskou zastřešující organizaci spojující národní LGBT organizace

a věnující se lobbingu u evropských institucí za účelem prosazování lidských práv a rovnosti LGBT osob.

Třetí kapitola analyzovala jednotlivé prvky vertikální a horizontální evropeizace a měla zjistit, *jaký typ evropeizace lze v oblasti sexuálních menšin považovat za převládající?* Na základě analýzy můžeme konstatovat, že na oblast sexuálních menšin má, kvůli absenci evropské legislativy, větší vliv horizontální evropeizace. Nejvíce je tento vliv viditelný v otázce stejnopohlavních svazků, kterou neupravuje žádná evropská legislativa. Proto na národní státy působí vliv státního učení a zájmových skupin, jež mohou své hodnoty šířit díky otevřeným hranicím a možností volného pohybu osob. S problémem chybějící legislativy se pojí i rozhodování evropských soudů. Zde zastává aktivnější roli Evropský soud pro lidská práva (ECtHR), spíše než Evropský soudní dvůr (ESD). Jelikož ECtHR není součástí institucionální struktury EU, považujeme jeho aktivity za prvek horizontální evropeizace. Evropeizaci můžeme pozorovat u politiky rozšiřování, kde EU vyžaduje od kandidátských zemí dodržování lidských práv LGBT osob, i zde se však v důsledku nedostatečné legislativy spíše jedná o horizontální evropeizaci. Nejjasnější prvek vertikální evropeizace v oblasti sexuálních menšin byl nalezen v oblasti antidiskriminace, a sice směrnice 2000/78/EC stanovující obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.

Poslední kapitola práce se skládala ze čtyř případových studií členských států Polska, České republiky, Itálie a Německa a odpovídala na otázku: *Jaké jsou dopady evropeizace politiky sexuálních menšin ve vybraných členských státech?* V každé zemi bylo analyzováno přijetí či nepřijetí registrovaného partnerství a implementace směrnice 2000/78/EC stanovující obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání obsahující zákaz diskriminace na základě sexuální orientace. Z kapitoly lze vyvozovat, že u postkomunistických států měl vstup do EU zpočátku negativní dopad. Otázka sexuálních menšin byla hlavně v Polsku spojována s nacionalistickou a antievropskou rétorikou některých politických stran, což vedlo až k zákazu pochodů hrdosti spojeném s násilím proti homosexuálům. V České republice byly projevy mírnější a projevovaly se ve vetování určitých zákonů a homofobních projevů některých politických činitelů. Evropská unie ale měla vliv na budování struktury zájmových skupin, napomáhající k přijetí registrovaného partnerství. Na německém příkladu je vidět, že i instituce EU byly v tomto úsilí důležité a staly se fforem pro diskuzi a místem pro elitní učení. U implementace směrnice 2000/78/EC můžeme pozorovat rozdíl mezi státy označenými za liberální a konzervativní. Liberální země přijaly zákony, které jdou nad rámec

směrnice a zakazují diskriminaci nejen v zaměstnání a povolání. Naopak Polsko a Itálie transponovaly směrnici pouze v povinném rozsahu. I přesto je legislativa EU důležitá, jelikož se může jednat o jedinou zákonnou úpravu práv LGBT osob v členských státech. Jako hlavní „veto players“ evropeizace sexuálních menšin zde považujeme pravicové nacionalistické politiky a církve. Negativně působí také roztržičnost národních zájmových skupin, což je vidět na italském příkladu.

Z výše uvedených poznatků můžeme konstatovat, že vliv Evropské unie na postavení sexuálních menšin v členských státech je 1) přímý v oblasti antidiskriminace v zaměstnání a povolání, 2) nepřímý v oblasti podpory zájmových skupin, které jsou důležitým aktérem v přijímání stejnopohlavních svazků a podpoře lidských práv LGBT osob, a s tím spojeným volným pohybem. U nečlenských států, zkoumaných pouze okrajově, můžeme pozorovat 3) symbolický vliv EU v oblasti vnějšího prosazování práv LGBT osob u kandidátských zemí. Za širší symbolický vliv v evropském kontextu lze pokládat i činnost Evropského soudu pro lidská práva.

V důsledku malého zájmu o toto téma, je možností dalšího výzkumu sexuálních menšin v evropském kontextu velké množství. Ať se jedná o komparaci členských států v určité oblasti, která byla v této práci nastíněna či hlubší analýzu jednotlivých dopadů evropeizace v jednom státě, například v České republice. Zajímavým tématem by také mohl být vliv „brexitu“ na sexuální menšinu ve Velké Británii nebo vliv Evropské unie na oblast LGBT osob v kandidátských zemích.

Literatura

„2009–2014: 4 political groups led the way for LGBT rights.“ *Lgbt-ep.eu*, 16. 5. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/4-political-groups-led-lgbt-rights/>> (28. 4. 2017)

„About.“ *Lgbt-ep.eu*, (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/about/>> (28. 4. 2017)

Ayoub, M. Phillip. 2013. „Cooperative Transnationalism in Contemporary Europe: Europeanization and Political Opportunites for LGBT Mobilization in the European Union.“ *European Political Science Review* 5(2): 279–310.

Bakowski, Piotr, Marc, Lilienkamp, Rosamund, Shreeves. 2015. *The rights of LGBTI people in the European Union*. European Parliamentary Research Service. (Online). Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-557011-Rights-LGBTI-people-EU-FINAL.pdf>> (28. 4. 2017)

Beachy, Robert. 2010. „The German Invention of Homosexuality.“ *The Journal of Modern History* 82 (4): 801–838.

Beger, J. Nico, Kurt, Klicker, Jackie, Lewis, Maren, Wuch. 1998. *Equality for Lesbians and Gay Men. A Relevant Issue in the Civil and Social Dialogue*. Brussels: Ilga-Europe.

Bell, Mark. 1998. „Recent Developments in EU Law and Policy on Sexual Orientation Discrimination.“ Pp. 10–12 in Nico J. Beger, Kurt Klicker, Jackie Lewis, Maren Wuch (eds.). *Equality for Lesbians and Gay Men: A Relevant Issue in the Civil and Social Dialogue*. ILGA—Europe: Brussel.

Bell, Mark. 2002. *Anti-Discrimination Law and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Bell, Mark, Matteo B., Balardi. 2012. *LGBT Families and the Free movement directive*. ILGA—Europe: Brussel.

Bodnar, Adam, Aleksandra, Gliszczyńska-Grabias, Katarzyna, Sękowska-Kozłowska, Anna, Śledzińska-Simon. 2010. *Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Thematic Study Poland*. European Union Agency for Fundamental Rights.

Bojarski, Łukasz. 2016. *Country report non-discrimination Poland*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Börzel, A. Tanja, Thomas, Risse. 2000. *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*. (Online). Dostupné z: <<http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-015a.htm>> (28. 4. 2017)

Börzel, A. Tanja, Thomas, Risse. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ Pp. 57–80 in Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Börzel, A. Tanja, Thomas, Risse. 2007. „Europeanization: The Domestic Impact of EU Politics.“ Pp. 483–504 in Knud Erik Joergens (eds.). *Handbook of European Union Politics*. London: Sage.

Börzel, A. Tanja, Diana, Panke. 2013. „Europeanization.“ Pp. 115–125 in Michelle Cini, Nieves P. Borragán (eds.). *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Cartabia, Marta, Elisabetta, Crivelli, Elisabetta, Lamarque, Diletta, Tega. 2010. *Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Thematic Study Italy*. European Union Agency for Fundamental Rights.

„Civil unions and registered partnerships.“ *Ec.europa.eu* (online). Dostupné z: <http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_en.htm> (28. 4. 2017)

Cooper, Harry. 2016. „Commission parades its support for Europride.“ *Politico.eu*, 8. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.politico.eu/article/an-out-and-proud-commissioner-vera-jourova-amsterdam-lgbt-gay-rights/>> (28. 4. 2017)

„Council LGBTI Conclusions are Trojan horse: legitimising homophobia.“ *Lgbt-ep.eu*, 22. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/council-lgbti-conclusions-are-trojan-horse-legitimising-homophobia/>> (28. 4. 2017)

De Schutter, Olivier. 2011. *Exploring the Lisbon Treaty. New opportunities for equality and human rights applied to sexual orientation and gender identity*. ILGA—Europe: Brussel.

Dvorská, Olga. 2008. *Evropský rok rovných příležitostí a implementace směrnic rady 2000/43/ES a 2000/78/ES*. Příspěvek z konference Cofola2008 Conference for Young

- Lawyers. Brno: Masarykova univerzita. (Online). Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/pracko/dvorska_olga.pdf> (28. 4. 2017)
- Egeberg, Morten. 2013. „The European Commission.“ Pp. 129–141 in Michelle Cini, Nieves Pérez-Solórzano Borraran (eds.). *European Union Politisc*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Ralph. 2016. „Orlando shooting: 49 killed, shooter pledged ISIS allegiance.“ *CNN.com*, 13. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<http://edition.cnn.com/2016/06/12/us/orlando-nightclub-shooting/>> (28. 4. 2017)
- European Commission. 2008. „Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie.“ *Euroskop.cz*. (Online, pdf). Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/54/16334-fungovani_eu.pdf> (28. 4. 2017)
- „European Commission publishes List of Actions to advance LGBTI Equality.“ *Lgbt-ep.eu*, 8. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/european-commission-publishes-list-of-actions-to-advance-lgbti-equality/>> (28. 4. 2017)
- European Court for Human Rights. 2015. „Case of Oliary and Others v. Italy.“ (Online). Dostupné z: <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-156265"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (28. 4. 2017)
- „European Parliament asks for EU LGBTI roadmap in landmark report.“ *Lgbt-ep.eu*, 4. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/european-parliament-asks-for-eu-lgbti-roadmap-in-landmark-report/>> (28. 4. 2017)
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2010. *Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Thematic Study Germany*.
- Falkner, Gerda. 2013. „The European Union’s Social Dimension.“ Pp. 268–280 in Michelle Cini, Nieves Pérez-Solórzano Borraran (eds.). *European Union Politisc*. Oxford: Oxford University Press.
- Favilli, Chiara. 2016. *Country report non-discrimination Italy*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Featherstone, Kevin. 2003. „Introduction: In the Name of Europe.“ Pp 3–26 in Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Graff, Agnieszka. 2006. „We Are (Not All) Homophobes: A Report from Poland.“ *Feminist Studies* 32 (2): 434–449.

Greenwood, Justin. 1997. *Representing Interests in the European Union*. London: MacMillan Press.

Grigolo, Michele, Frédéric, Jörgens. 2010. „Italy.“ Pp. 251–267 in Chuck Stewart (ed.). *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide Volume 2*. Santa Barbara: Greenwood Press.

Hentrains, Linda. 1995. *Social Policy in the European Union*. London: MacMillan Press.

Honusková, Věra, Pavel Sturma. 2010. *Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Thematic Study Czech Republic*. European Union Agency for Fundamental Rights

„Hungary and Poland block equal property rights all EU couples living abroad.“ *Lgbt-ep.eu*, 8. 12. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/hungary-and-poland-block-equal-property-rights-all-eu-couples-living-abroad/>> (28. 4. 2017)

ILGA-Europe. 2014. *ILGA-Europe Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2014*. Dostupné z: <http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2014_web_version.pdf> (28. 4. 2017)

ILGA-Europe. 2015. *ILGA-Europe Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*. Dostupné z: <http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/01_full_annual_review_updated.pdf> (28. 4. 2017)

ILGA-Europe. 2016. *ILGA-Europe Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2016*. Dostupné z:

<http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2016-for_web.pdf> (28. 4. 2017)

„Introducing FRA the EU Agency for Fundamental Rights.“ *Fra.europa.eu*. (online)
Dostupné z: <<http://fra.europa.eu/en/publication/2014/introducing-fra-eu-agency-fundamental-rights>>

Jörgens, Frédéric. 2010. „Germany.“ Pp. 191–201 in Chuck Stewart (ed.). *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide Volume 2*. Santa Barbara: Greenwood Press.

„Juncker I Commission – Strong promise of a European Union respectful of LGBTI rights.“ *Lgbt-ep.eu*, 22. 11. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/juncker-i-commission-strong-promise-of-a-european-union-respectful-of-lgbti-rights/>> (28. 4. 2017)

Klaus, Václav. 2006. „Prezident republiky Václav Klaus vetoval zákon o registrovaném partnerství.“ *Klaus.cz* (online). Dostupné z: <<https://www.klaus.cz/clanky/47>> (28. 4. 2017)

Klaus, Václav. 2008. „Prezident republiky vetoval antidiskriminační zákon.“ *Klaus.cz* (online). Dostupné z: <<https://www.klaus.cz/clanky/418>> (28. 4. 2017)

Klaus, Václav. 2011. „Prohlášení prezidenta republiky k dalšímu exemplárnímu útoku na svobodu slova.“ *Klaus.cz* (online). <<https://www.klaus.cz/clanky/2896>> (28. 4. 2017)

Kochenov, Dimitry. 2006. „Democracy and human rights-not for gay people: EU Eastern enlargement and its impact on the protection of the rights of sexual minorities.“ *Texas Wesleyan Law Review*, 13: 459–496.

Kollman, Kelly. 2009. „European Institutions, Transnational Networks and National Same-Sex Union Policy:When Soft Law Hits Harder.“ *Contemporary Politics* 15(1): 37–53.

Kopecný, Josef. 2016. „Homosexuálové budou usilovat o sex s dětmi, tvrdila poslankyně.“ *iDNES.cz*, 13. 7. 2016 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/homosexualove-se-budou-snazit-realizovat-sex-s-detmi-rekla-poslankyne-13f-/domaci.aspx?c=A160713_175733_domaci_kop> (28. 4. 2017)

Kristoffersson, Mattias, Björn, van Roozendaal, Lilit, Poghosyan. 2016. „European Integration and LGBTI Activism: Partners in Realising Change?“ Pp. 45–68 in Koen Sloopmaeckers, Heleen Touquet, Peter Vermeersch (Eds.). *The EU enlargement and gay politics*. London: Palgrave Macmillan

Kuhar, Roman. 2012. „Use the Europeanization Frame in Same-sex Partnership Issues across Europe.“ Pp. 168–191 in Emanuela Lombardo, Maxime Forest (eds.). *The Europeanization of Gender Equality Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Leight, Vannesa, Levent, Altan, Jordan, Long, Evelyne, Paradis. 2012. *Towards an EU roadmap for equality on grounds of sexual orientation and gender identity*. Brussels: European parliament. Dostupné z: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462482/IPOL-LIBE_ET\(2012\)462482_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462482/IPOL-LIBE_ET(2012)462482_EN.pdf)> (28. 4. 2017)

Lidové noviny. 2011. „Homosexuálové jsou devianti, míní Hájek.“ *Lidovky.cz* 4. 8. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/homosexualove-jsou-devianti-mini-hajek-fc1-/zpravy-domov.aspx?c=A110804_172028_In_domov_kim> (28. 4. 2017)

Long, Scott. 1999. „Gay and Lesbian Movements in Eastern Europe: Romania, Hungary and the Czech Republic.“ Pp. 242–265 in Barry D. Adam, Jan W. Duyvendak, André Krouwel (eds.). *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics. National Imprints of Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press.

Mahlmann, Matthias. 2016. *Country report non-discrimination Germany*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

„MEPs welcome Member States’ support to Commission’s actions on LGBTI equality, deplore opposition of Hungary.“ *Lgbt-ep.eu*. 9. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/meps-welcome-member-states-support-to-commissions-actions-on-lgbti-equality-deplore-opposition-of-hungary/>> (28. 4. 2017)

Mizielinska, Joanna. 2010. „Poland.“ Pp. 321–336 in Chuck Stewart (ed.). *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide Volume 2*. Santa Barbara: Greenwood Press.

Mos, Martijn. 2013. „Conflicted Normative Power Europe: The European Union and Sexual Minority Rights.“ *Journal of Contemporary European Research* 9 (1): 78–93.

- Neilsen, Nikolaj. 2014. „EU top job candidates back new strategy on gay rights.“ *EUObserver.com*, 19. 5. 2014 (online). Dostupné z: <<https://euobserver.com/lgbti/124182>> (28. 4. 2017)
- Nielsen, Nikolaj. 2015. „Timmermans calls for same-sex marriage across EU.“ *EUObserver.com*, 29. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<https://euobserver.com/justice/129367>> (28. 4. 2017)
- O’Cinneide, Colm. 2015. „The Constitutionalization of Equality within the EU Legal Order: Sexual Orientation as a Testing Ground.“ *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 22: 370–395.
- O’Dwyer, Conor. 2012. „Does the EU Help or Hinder Gay-Rights Movements in Postcommunist Europe? The Case of Poland.“ *East European Politics* 28 (4): 332–352.
- O’Dwyer, Conor. 2010. „From Conditionality to Persuasion? Europeanization and the Rights of Sexual Minorities in Post-Accession Poland.“ *European Integration* 32 (3): 229–247.
- O’Dwyer, Conor, Katrina Z.S. Schwartz. 2010. „Minority rights after EU enlargement: A comparison of antigay politics in Poland and Latvia.“ *Comparative European Politics* 8 (2): 220–243.
- Olsen, P. Johan. 2001. *The Many Faces of Europeanization*. (Online). Dostupné z: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-141-version1-2_1__Olsen_The_many_faces_of_Europeanization_2001.pdf> (28. 4. 2017)
- Paternotte, David, Kelly, Kollman. 2013. „Regulating intimate relationships in the European polity: same-sex unions and policy convergence.“ *Social politics*, 20 (4): 510–533.
- Pianigiani, Gaia. 2016. „Italian Senate Approves Civil Unions for Gay Couples, but Not Adoptions.“ *NYTimes.com* 25. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2016/02/26/world/europe/italian-senate-approves-civil-unions-for-gay-couples-but-not-adoptions.html>> (28. 4. 2017)
- Polák, Tomáš. 2016. „Jourová: Za průvody gayů lidé vidí zvrhlý sex. Sama zářila na duhové lodi.“ *Blesk.cz*, 8. 8. 2016 (online, video). Dostupné z:

<<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/411509/jourova-za-pruvody-gayu-lide-vidi-zvrhly-sex-sama-zarila-na-duhove-lodi.html>> (28. 4. 2017)

Povoledo, Elisabetta. 2016. „Italy Approves Same-Sex Civil Unions.“ *NYTimes.com* 11. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2016/05/12/world/europe/italy-gay-same-sex-unions.html>> (28. 4. 2017)

Pudzianowska, Dorota, Krzysztof, Smizsek. 2015. *Combating Sexual Orientation Discrimination in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Rada Evropské unie. 2016. „Návrh směrnice Rady o provádění zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na náboženské vyznání nebo přesvědčení, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientaci – zpráva o pokroku.“ Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_14284_2016_INIT&from=EN> (28. 4. 2017)

Radaelli, M. Claudio. 2003. „The Europeanization of Public Policy.“ Pp. 27–56 in Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford Univerzity Press.

Radaelli, M. Claudio. 2006. „Europeanization: Solution or Problem?“ Pp. 56–76 in Michelle Cini, Angela K. Bourne. *Palgrave Advances in European Union Study*. Hampshire: Palgrave MacMillan.

Rainbow-Europe.org. „Poland.“ ILGA—Europe. Dostupné z: <<https://rainbow-europe.org/#8653/0/0>> (28. 4. 2017)

„Rights, Equality and Citizenship Programme 2014–2020.“ *Ec.europa.eu*, 2. 3. 2017 (online). Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/grants1/programmes-2014-2020/rec/index_en.htm>

Risse, Thomas, Maria, G. Cowles, James, Caporaso. 2001. „Europeanization and Domestic Change: Introduction.“ Pp. 1–20 in Maria G. Cowles (eds.). *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change*. New York: Cornell Univerzity Press.

Seidl, Jan. 2012. *Od žaláře k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host.

Singer, Jan. 2016. „Eurokomisařka Jourová bude královnou průvodu homosexuálů, změnila názor po útoku v Orlandu.“ *Aktualne.cz*, 5. 8. 2016 (online). Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/komisarka-jourova-bude-lgbt-queen/r~4ec992145aea11e682470025900fea04/>> (28. 4. 2017)

Slotmaeckers, Koen, Heleen, Touquet. (2016). The Co-evolution of EU's Eastern enlargement and LGBT politics: An ever gayer union? Pp. 19–44 in Koen Slotmaeckers, Heleen Touquet, Peter Vermeersch (Eds.). *The EU enlargement and gay politics*. London: Palgrave Macmillan.

Smismans, Stijn. 2010. „The European Union's fundamental rights myth.“ *Journal of Common Market Studies* 48 (1): 45–66.

Squires, Nick. 2016. „Italian parliament gives gay unions the green light.“ *Telegraph.co.uk* 11. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/11/italian-parliament-gives-gay-marriages-the-green-light/>> (28. 4. 2017)

Swiebel, Joke. 2004. *Legal recognition of same-sex partnership by the European Union (1999–2004)*. (Online) Dostupné z: <<http://www.jokeswiebel.nl/pdf/2.pdf>> (28. 4. 2017)

Swiebel, Joke. 2009. „Lesbian, gay, bisexual and transgender human rights: the search for an international strategy.“ *Contemporary Politics* 15 (1): 19–35.

Tarrow, Sidney. 1999. „Transnational Politics: Contention and Institutions in International Politics.“ *Annual Review of Political Science* 4 (1): 1–20.

Uitz, Renáta. 2012. „Lessons from Sexual Orientation Discrimination in Central Europe.“ *The American Journal of Comparative Law* 60 (1): 235–264.

Waaldijk, Kees. 2015 „Great diversity and some quality: non-marital family formats for same-sex couples in Europe.“ Pp. 223–245 in: Marjolein van den Brink, Susanne Burri, Jenny Goldschmidt (Eds.). *Equality and human rights: nothing but trouble?* Utrecht: Netherlands Institute of Human Rights.

„Work.“ *Lgbt-ep.eu*, (online). Dostupné z: <<http://www.lgbt-ep.eu/work/>> (28. 4. 2017)

Zahumenský, David. 2016. *Country report non-discrimination Czech republic*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vlivem Evropské unie na postavení sexuálních menšin (LGBT komunity) ve vybraných členských státech, a sice v Německu, Itálii, České republice a Polsku. Primárním cílem práce je analýza evropské politiky týkající se sexuálních menšin, institucionálního zázemí, které Evropská unie v této oblasti vytváří a dopadů procesů evropeizace ve vybraných zemích. Sekundárním cílem je podat ucelenější náhled dané problematiky, jenž v českém, ale i zahraničním prostředí chybí.

Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola představuje teoretický rámec práce, vysvětluje hlavní procesy a principy vertikální i horizontální evropeizace. Také se stručně věnuje lobbingu ze strany zájmových skupin. Druhá kapitola nejprve popisuje evropskou sociální politiku se zaměřením na boj proti diskriminaci. Dále analyzuje evropskou strukturu vládnutí, a sice instituce EU, jejich postoj k sexuálním menšinám a vliv zájmových skupin. Třetí kapitola se věnuje konkrétním prvkům evropeizace. Nejprve je popsán vývoj evropské legislativy, která měla, nebo stále má vliv na LGBT komunitu, dále analyzuje vliv přístupových jednání na prosazování práv sexuálních menšin v kandidátských státech. Druhá polovina identifikuje vliv EU na stejnopohlavní svazky a jejich problémy v rámci volného pohybu osob. Následně jsou představeny důležité soudní rozsudky evropských soudů spojené s LGBT komunitou. Poslední část práce je vystavěna na základě čtyř případových studií jednotlivých členských států – Německa, Itálie, České republiky a Polska. V každém státu je zkoumáno přijetí či nepřijetí určité právní úpravy stejnopohlavních svazků. Dále se kapitola zaměřuje na implementaci směrnice 2000/78/EC stanovující obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.

Klíčová slova: sexuální menšiny, LGBT, stejnopohlavní svazky, Evropská unie, evropeizace, Německo, Itálie, Česká republika, Polsko

Abstract

Bachelor's thesis deals with the influence of European Union on status of sexual minorities (LGBT community) in their member states, namely Germany, Italy, the Czech Republic and Poland. The primary objective is to analyse European policies relate to sexual minorities, institutional facilities of EU in those area and impacts of Europeanisation on the chosen states. The secondary objective is to submit more

comprehensive look on the stated issue which is absent in the Czech Republic and in foreign countries.

The work is divided into four chapters. The first chapter introduces the theoretical frame of work, explicates main process and principles of vertical and horizontal Europeanisation, it also briefly deals with lobbying of interest groups. The second chapter firstly describes European social policy concentrated on the fight against discrimination. Secondly it also analyses the European governance level, EU institutions and its relation to sexual minorities' policy and influence of interest groups. The third chapter deals with the main elements of Europeanisation. Firstly, it describes the development of European legislation, which had, or still have influence on LGBT community. After which it analyses the influence of accession negotiations on sexual minorities rights in candidate states. The second half deals with effect of Europe on same-sex unions and their problems in context of free movement. After which are presented important cases of European Courts linked to LGBT community. The last part of work is based on four case studies of member states – Germany, Italy, the Czech Republic and Poland. In each state the approval or disapproval of specific legal treatment of same-sex couples is explored. Then the chapter focuses on implementation directive 2000/78/EC establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation.

Keywords: sexual minorities, LGBT, same-sex unions, European Union, Europeanisation, Germany, Italy, the Czech Republic, Poland